

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

De mobilisabele
component
van de KL

(zie biz. 443, 445 en 456)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgwetenschap

Secretaris:
Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

P. L. Hoovers
brigade-generaal der infanterie

p/a HKS, Frederikkazerne
v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag
Telefoon (070) 16 66 29

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

W. C. Louwerse
commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch
majoor der cavalerie

B. A. C. Droste
luitenant-kolonel van de Koninklijke
luchtmacht

dr. A. A. Klumper
luitenant-kolonel van de militair
psychologische en sociologische dienst

Ir. G. M. van der Laan
brigade-generaal van de technische staf

drs. J. W. M. Schulten
luitenant-kolonel verbindingdienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Spul 47, 2511 BL Den Haag
Telefoon (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 7 09 11

Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

442 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

443 Anders denken over mobilisabel personeel?

445 Defensie in de 21e eeuw, door G. L. J. Huyser, generaal der infanterie

456 Personele vulling van de KL-oorlogsorganisatie, door P. E. Selles, luitenant-kolonel der cavalerie

465 Heiligt het militaire doel de middelen? door mr. W. van den Berg, kolonel van de militair juridische dienst

474 Mening van anderen / Antwoord op meningen van anderen: Trinity Site

475 Organisatie en legervorming. 2. Van gevechtsverband naar legerkorps, door P. H. de Vries, majoor der cavalerie

484 Boeken

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 85005 (51.2/126a) / LuO 85508 (51.2/91a). Eerste wijziging districtsbeschikking 1984.

LaO 85006 (53/78) / LuO 85509 (53/77). Overzicht van onderscheidingstekenen, die door militairen kunnen worden gedragen.

LaO 83014 (51.2/125). Klein verlof en groot verlof voor dienstplichtigen der Koninklijke landmacht van de lichtingsploegen 1983 (herdruk, maart 1985).

LaO 85006 (53/78). Overzicht van onderscheidingstekenen, die door militairen kunnen worden gedragen.

LaO 62035 (55.17/52). Verplaatsingskostenbesluit 1962 (herdruk, april 1985).

LaO 85007 (55.17/95) / LuO 85510 (55.17/92). Regeling dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling voor militairen geplaatst in Nederland, België of de Bondsrepubliek Duitsland, die niet woonachtig zijn in het land van plaatsing.

LuO 73504 (55.17/81). Regeling dagelijks reizen tussen woning en de plaats van tewerkstelling militairen land- en luchtmacht 1972 (herdruk, april 1985).

LuO 78515 (81.38). Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, april 1985).

LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38). Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, juni 1985).

LaO 81007 (55.5/84) / LuO 81507

(55.5/81). Regeling ziektekosten overheidspersoneel (herdruk, juni 1985).

LaO 84006 (55.17/94) / LuO 84509 (55.17/91). Regeling dagelijks reizen tussen woning en de plaats van tewerkstelling voor buiten Nederland geplaatste militairen (herdruk, mei 1985).

LaO 85008 (78/523) / LuO 85511 (78/180). Interimregeling examens Koninklijke Militaire Academie 1985.

LaO 62035 (55.17/52) / LuO 62540 (55.17/50). Verplaatsingskostenbesluit 1962 (herdruk, juli 1985).

LaO 73020 (82.2/12) / LuO 73517 (82.2/12). Regeling vervoer ter zake van gezinsbezoek voor in de BRD en België wonende militairen die om redenen van dienst in Nederland verblijven (herdruk, juli 1985).

LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38). Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, juni 1985).

LaO 83005 (51.15/113) / LuO 85515 (21/52). Regeling voor rijksrekening bij verlof voor in het buitenland verblijvende militairen alsmede voor uit het buitenland afkomstige dienstplichtigen die in Nederland hun militaire dienstplicht vervullen.

LaO 83015 (21/53). Toepassing van de Regeling werk- en rusttijden militairen en de Eerste fase compensatieregeling bij Shape, Afcen en Northag/2ATAF.

LaO 85009 (91.1/40) / LuO 85512 (91.1/28). Onderscheidingsvlag voor Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Willem-Alexander en zijn broeders.

LaO 85010 (57/76). Gelegenheidskleding Koninklijke landmacht.

LaO 85011 (57/77). Gelegenheidskleding vrouwelijke cadetten.

LaO 85012 (57/78). Verplichting tot het bezit van de gelegheidskleding Koninklijke landmacht.

LaO 85013 (57/79). Verplichting tot het bezit van de avondtenue Koninklijke landmacht.

LaO 85014 (83.1/18) / LuO 85514 (83.1/18). Regeling NS-vastrechtkaarten.

LuO 85513 (91.1/29). Onderscheidingsvlaggen voor commandant van het commando tactische luchtstrijdkrachten en commandant van het commando logistiek en opleidingen.

Lamed 009-85 (78/525). Omscholing tot materieelbeheerder.

Lamed 010-85 (55.72/49). Regeling kooprecht militairen landmacht 1985.

Lamed 011-85 (78/526). Studie hogere technische vorming, studie rechtsgelerdheid, studie in de sociale wetenschappen en studie in de economische wetenschappen.

Lumed 508-85 (55.14/46). Schadevergoeding voor Rijksgoederen, in gebruik bij de militair en behorende tot de persoonlijke uitrusting, die verloren gaan tijdens binnenlands vervoer per N.V. Van Gend en Loos.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijkswege de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Anders denken over mobilisabel personeel?

MS In het begin van de jaren '70 werd met de inhoud en de strekking van de zg. „zwemvesttheorie” voor velen duidelijk dat het mobilisabele deel van onze Koninklijke landmacht allesbehalve als een ondergeschoven kindje mocht worden beschouwd. In 1974 eiste de Defensienota van de toenmalige minister van defensie Vredeling met nadruk de aandacht op voor het mobilisabele deel. De mechanisatie van de vijfde divisie „nieuwe stijl”, zo luidde het, moest worden gestart. Bedoelde divisie zou — hoewel „pas enige dagen na mobilisatie voor alle gevechtstaken inzetbaar”, aldus de nota — in nieuwe stijl bijdragen in de vervanging van kwantiteit tegen kwaliteit. De kwaliteit was te danken aan de hoge graad van geoefendheid van het personeel, en aan het gelijkwaardige moderne materieel van het legerkorps. Het zg. RIM-systeem stond daarvoor borg. Inmiddels omvat het mobilisabele deel van de Koninklijke landmacht 55% van de totale oorlogssterkte.

Ruim tien jaar na het verschijnen van de genoemde Defensienota 1974, spreekt generaal Huijser voor de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserve-Officieren (KVNRO). In die (in dit nummer afgedrukte) lezing spreekt hij de verwachting uit dat in het jaar 2005 de reserveofficier met een mobilisabele functie geen ex-dienstplichtige meer zal zijn, maar een ex-kort-verbandvrijwilliger.

Dat heeft het voordeel dat het personeel, voordat het zijn mobilisabele functie gaat vervullen, reeds enkele jaren dezelfde of een soortgelijke functie heeft uitgeoefend bij de parate eenheden.

In dit nummer van de Militaire Spectator staat ook een artikel van luitenant-kolonel Selles. Hij onderstreept voor wat betreft de personele vulling van de oorlogsorganisatie óók het toenemend belang van de ex-kort-verbandvrijwilliger.

Ondanks het feit dat de Defensienota 1984 er weinig woorden aan besteedt, lijkt na ruim tien jaar de aandacht voor het mobilisabele personeel weer toe te nemen. Is dat het gevolg van een normaal cyclisch proces van periodieke aandacht, of is er iets anders aan de hand? De redactie denkt het laatste! Om dat te kunnen beoordelen is het op zijn plaats nader in te gaan op bepaalde ontwikkelingen. Die vormen de achtergrond waartegen beide genoemde artikelen moeten worden begrepen. Het zal niemand verbazen dat vergaande en complexe technische ontwikkelingen ook in de Koninklijke landmacht zodanige invloed hebben dat reservepersoneel, volgens de traditionele formule „gekweekt”, steeds minder in staat lijkt deze te volgen. Slechts tegen de (te) hoge prijs van veelvuldige en intensieve bijscholingscursussen en herhalingsoefeningen zou dat nog zijn bij te benen. Het zou echter te gemakkelijk zijn alléén dergelijke ontwikkelingen aan te halen om het zich wijzigende denken over mobilisabel personeel te verantwoorden.

De snelheid waarmee moet worden gereageerd en gewerkt in besluitvormingsprocessen, alsmede bij de uitvoering van bevelen, stijgt. Dit komt voort uit de toegenomen capaciteit van wapensystemen, en vanwege snel wisselende situaties. Nieuwe en complexere wijzen van werken zijn daarvan het resultaat. Dit vereist groter inzicht en ervaring van commandanten en staffunctionarissen dan ooit. De toegenomen afhankelijkheid van techniek, voorraad, onderhoud en herstel is in dit kader eveneens een belangrijke ontwikkeling.

Het operationele optreden staat of valt met een ideale „mixture” van al deze deelgebieden. Daarvoor is er eigenlijk geen gelegenheid bepaalde categorieën eens extra op te vijzelen of te oefenen, zonder dat andere functies daaronder zouden lijden. De wederzijdse verwevenheid van de deelgebieden is daarvoor te groot.

Deze ontwikkelingen waren eigenlijk nog niet

geheel uitgekristalliseerd, toen in het operationele optreden van NAVO-strijdkrachten aan het einde van de jaren '70 het klok-rond-optreden meer aandacht kreeg; dat betekent 24 uur druk op de ketel. Het behoeft geen betoog dat deze conceptie geen kwalitatieve verschillen tussen afwisselend in te zetten eenheden tolereert; in geen enkel opzicht.

De consequenties van klok-rond-optreden liggen vooral in het grotere en continue aanbod van werk. Vooral voertuigen, wapensystemen, technische en tactische voorzieningen mogen slechts uitzonderlijk kort aan de uitvoering van de operationele taak worden onttrokken. Dat deze consequenties het personeel onder hoge mentale en fysieke druk zetten, zal niemand vreemd in de oren klinken. Maar ook de aantallen mensen en middelen zullen moeten stijgen, omdat in „ploegendienst” moet worden gewerkt. Daarvoor moeten in kwaliteit gelijkwaardige teams in commandovoering en andere functies kunnen (blijven) opereren.

Voor mobilisabel personeel, volgens de huidige principes van legervorming ingestroomd, opgeleid en geoefend, lijkt dit steeds moeilijker te worden. Overigens wil daarmee helemaal *niets* ten nadele van het huidige korps reserveofficieren gezegd zijn. Daarover hoort men nagenoeg uitsluitend lovende woorden, en terecht. Aan de uitdagingen en eisen die de nieuwe operationele conceptie aan het functioneren van de Koninklijke landmacht stelt, kan echter met het bestaande mobilisatiesys-

teem op personeelsgebied nog maar amper worden tegemoetgekomen.

Deze situatie moet tevens worden gezien tegen de achtergrond van de enorme personeelstekorten bij het beroepspersoneel dat voor onbepaalde tijd is aangesteld. Dat heeft moeite genoeg om met de te vervullen functies vertrouwd te raken en om hierin voldoende deskundigheid en ervaring op te doen. Dit geldt mutatis mutandis ook voor de mobilisabele functies. Snelle overplaatsingen, o.m. gedwongen door de tekortsituaties, maar ook in verband met het geplande loopbaanbeleid, zijn daarop eveneens van invloed.

Gedachten om de kwaliteit van functievervulling van mobilisabele eenheden van de Koninklijke landmacht te bevorderen zijn terug te vinden in de artikelen van generaal Huijser en van luitenant-kolonel Selles. In de nabije toekomst zullen die gedachten verdere uitwerking moeten krijgen. Er zijn echter nog meer methoden om kwaliteitsverhoging te bereiken. Intensiever oefenen met behulp van simulatoren is één daarvan. Dank zij de micro-elektronica zijn er bijvoorbeeld de computer-ondersteunende beslissingsspelen. Deze zijn zéér instructief voor de ontwikkeling van operationele kernen van brigade- en bataljonsstaven. Wellicht zijn er nog meer mogelijkheden. Creativiteit en durf om van gebaande paden af te wijken lijken nodig. Voor 55% van onze Koninklijke landmacht, het mobilisabele deel, zijn kwaliteitsverhogende inspanningen alleszins de moeite waard.

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op maandag 18 november 1985 te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Opleidingscentrum Infanterie (OCI), Jan van Nassaukazerne, Oranjelaan 4, Harderwijk, in de filmzaal „Kranenburg Noord”, waar door de luitenant-kolonels der cavalerie R. Reitsma en A. Rens een inleiding zal worden gehouden over het onderwerp

Verkenningseenheden, waarheen?

(de inleiders behandelen het onderwerp uit hun eigen invalshoek)

Na de voordracht wordt als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden.

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 16 68 99).

G. L. J. Huyser

generaal der infanterie

Defensie in de 21e eeuw

„Bekommer u niet om de dag van morgen; iedere dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad” is een uitspraak die, naar ik meen, is ontleend aan de bijbel. Sprekend over de 21e eeuw zou de gemakkelijkste weg kunnen worden gekozen door met deze uitspraak te volstaan. Defensie in de 21e eeuw zal echter geheel anders zijn dan in de 20e eeuw.

Hoewel ik word geacht de defensiefuturoloog te zijn, ben ook ik niet in staat tot voorspellen in de zin van waarzeggen. Evenmin kan ik u een plan voorschotelen dat voor de gehele 21e eeuw (dus tot 115 jaar na nu) geldt. Verwacht van mij ook geen uitspraken over het al of niet ontstaan van een derde wereldoorlog; of er een oorlog in de ruimte zal ontstaan of niet; of kernwapens zullen worden afgeschafte of tot in lengte van jaren zullen worden gehandhaafd. Dergelijke zaken zijn te ongewis en van te veel onzekere factoren afhankelijk. Slechts van het heden kan worden uitgegaan en daarop kan men, als mens levend aan het einde van de 20e eeuw, verwachtingen baseren met betrekking tot de 21e eeuw. Kortom, slechts enkele trends kunnen worden aangegeven.

Natuurlijk zal ook ten dele de fantasie moeten worden gebruikt, zeker naarmate verder in de tijd

wordt doorgedacht. Daarbij moet niet worden getracht ons zelf, met onze huidige levenswijze en omstandigheden, te projecteren in die 21e eeuw.

Denkend aan het gemiddelde beeld van de volgende eeuw moeten daarin mensen worden geplaatst die zo ongeveer de kinderen en kleinkinderen van onze kleinkinderen zullen zijn; men heeft dus een zekere fantasie nodig. Mijn (achter)kleinkinderen zullen wellicht tijdens hun equivalent van het vwo een zakcomputer van 50-100 K hebben waarmee zij 's avonds uit een centrale bibliotheek Vondels of Remco Camperts boeken kunnen oproepen, waarvan de bladzijden, zichtbaar op een beeldscherm, op leessnelheid worden omgeslagen.

Voorts wil ik opmerken dat ik uitga van een optimistische visie. Er is geen sprake van doemdenken; ik geloof in het voortbestaan van onze planeet en het leven in, op en rond die planeet, in welke vorm dan ook.

Uitgangspunten

Mijns inziens staat vast dat de 21e eeuw in zijn algemeenheid, maar ook op defensiegebied, een geheel andere eeuw zal zijn dan de 20e eeuw. En wel in het bijzonder voor wat betreft de stand van de techniek, of — zo u wilt — de technologie. Wij staan aan het begin van het computertijdperk en wij passen micro-elektronica, lasertechnieken en dergelijke toe. Het is mijn overtuiging dat wij hier nog slechts aan het prille begin staan en dat in deze aard van technologieën nog vele mogelijkheden aanwezig zijn waarvan wij het bestaan heden ten dage nog niet, of niet ten volle, kunnen bevroeden. Een nieuwe acceleratie van de technologie is te verwachten en in de 21e eeuw zullen die technologische ontwikkelingen verder worden toegepast. Dat nu zal grotendeels het beeld van de 21e eeuw en dus ook van defensie in de 21e eeuw beïnvloe-

Op 18 april jl. heeft de Chef Defensiestaf, generaal der Infanterie G. L. J. Huyser, voor de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserve-Officieren een voordracht gehouden over de defensie in de 21e eeuw. Daarin heeft gen Huyser beklemtoond dat de stellingen van zijn betoog door hem enkelvoudig zijn benaderd en doorgetrokken. Een samengestelde benadering van die stellingen, te weten het eveneens in beschouwing nemen van reacties van groeperingen op veranderende tendensen, zou namelijk door de complexiteit de duidelijkheid van zijn betoog negatief beïnvloeden. „Defensie in de 21e eeuw” dient derhalve te worden gezien als een toekomstvisie waarvan enkele aspecten zijn beklemtoond en pretendeert niet compleet en allesomvattend te zijn. De strekking van de voordracht is echter relevant voor de gedachtenvorming over de toekomst.

den. Op die technologie, een belangrijk element in de materiële sector als een dominante factor, kom ik later terug.

Allereerst wil ik wat dieper ingaan op twee andere dominerende factoren met betrekking tot het totale beeld van de 21e eeuw, namelijk de politieke en de menselijke factor ofwel, in defensie termen, de politiek-strategische verhoudingen en de personele sector. Natuurlijk staan de drie genoemde factoren, strategie, personeel en materieel in nauwe relatie tot elkaar. Na de behandeling van deze drie dominanten min of meer afzonderlijk, zal een poging worden gewaagd een schets te geven van de wereld in de 21e eeuw, toegesneden op defensie in de 21e eeuw. Dat alles uiteraard in grote lijnen.

Politiek-strategische verhoudingen

Men begeeft zich, denkend in politiek-strategische termen, al snel op glad ijs als men in de verre toekomst wil kijken. De historie van eeuwen leert ons hoe snel en hoe drastisch een en ander kan veranderen. Toch komt het beeld op dit moment scherp over in de vorm van de zogenoemde Oost-West-verhouding. Mede gezien het feit dat dit reeds tientallen jaren het geval is en het bovendien een mondiaal beeld betreft, mag worden verwacht dat deze verhouding voorlopig niet zal verdwijnen. Er bestaat ook een zogenaamde Noord-Zuidverhouding, maar die heeft niet direct met onze defensie van doen. Ook is er een aantal spanningsvelden, verdeeld over de wereld. Te denken valt aan Midden-Amerika, het Midden-Oosten, Zuid-Afrika en een aantal gebieden in het Verre Oosten. Als bijvoorbeeld de (orthodoxe, fanatieke) Islam in de toekomst over een kernwapen zou beschikken, dan zou dat zonder meer een verandering tot gevolg hebben; een gezamenlijk optreden van NAVO en Warschau-Pact bijvoorbeeld zou dan tot de mogelijkheden kunnen gaan behoren. Hoe interessant en verontrustend op zichzelf echter, dit feit acht ik niet onmiddellijk van invloed op onze defensie.

Het is heel goed mogelijk dat in de loop van de volgende eeuw verschuivingen zullen plaatsvinden binnen de Oost-Westverhouding en theoretisch zou de verhouding zelfs kunnen vervagen of zouden constructies binnen deze verhouding, zoals NAVO en Warschau-Pact, geheel of gedeeltelijk kunnen verdwijnen. Er is bijvoorbeeld sprake van

een merkbare verschuiving van het economische zwaartepunt tussen Oost en West. Volgens een aantal economen verschuift namelijk dat economische zwaartepunt binnen de Verenigde Staten van de Oostkust naar de Westkust en mondiaal gezien van het zg. Atlantische bekken naar het Pacificbekken. De huidige ontwikkelingen binnen de Volksrepubliek China spelen daarbij natuurlijk een rol en enkele economen zijn op grond van die verschuiving nogal pessimistisch over de economische ontwikkelingen binnen West-Europa. Door die verschuiving zou West-Europa wellicht een minder belangrijke rol kunnen gaan spelen in het totale wereldgebeuren. Hoe dan ook, vooralsnog wordt door mij ervan uitgegaan dat de bestaande Oost-Westverhouding, met daarin verweven de NAVO en het Warschau-Pact, in de volgende eeuw nog lange tijd het wereldbeeld zal bepalen, zeker met betrekking tot defensieaangelegenheden.

Niettemin zal door mij de Oost-Westverhouding op een iets andere wijze worden benaderd dan doorgaans gebruikelijk is. Laten wij eens bezien hoe op defensiegebied de zienswijze is van Oost en West en dan in het bijzonder van de twee supermachten daarin, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten. Een benaderingswijze die wellicht niet origineel is, maar wel praktisch in het kader van dit betoog.

Het militaire denken in de Sovjet-Unie richt zich feitelijk op twee vurige wensen. De eerste is, zeker vanuit de historie gezien, heel begrijpelijk. Die wens komt nl. erop neer dat de Russen nooit meer een volgende Napoleon of Hitler op hun grondgebied willen hebben. Daartoe nemen zij sinds 1945 alle mogelijke maatregelen die dan op zich zelf, van ons standpunt uit gezien, níét altijd zo begrijpelijk zijn. Als wereldmacht zijn bijvoorbeeld bondgenoten nodig, maar de wijze waarop de Sovjet-Unie die heeft verkregen komt merendeels neer op een opgedrongen bondgenootschap, met name in de Warschau-Pactlanden. Toch moet worden onderkend dat deze handelwijze nauw samenhangt met het vervullen van de eerste wens en dit geldt ook voor een groot deel van de Sovjetrusische defensie-inspanningen.

De tweede wens kan objectief gezien misschien wel begrip opwekken, maar bezien uit westerse ogen is dat begrip er zeker niet. Die wens houdt namelijk in dat het communisme, althans de Sov-

jetrussische interpretatie daarvan, moet worden uitgebreid over Europa en de rest van de wereld. Er is, uit communistisch-ideologisch perspectief, een duidelijk streven naar de wereldheerschappij. Daartoe dienen alle middelen, inclusief alle mogelijke soorten wapens en wapensystemen. Welnu, van deze wens gaat een duidelijke offensieve dreiging uit die mijns inziens onmogelijk kan worden ontkend. Dit dreigende gevoel geldt dan allereerst West-Europa en is in de afgelopen tien tot vijftien jaar duidelijk versterkt door het toenemende offensieve vermogen van de Warschau-Pactstrijdkrachten, zowel in materiële als personele zin.

Er kan dus worden gesproken van een Russische wens die defensief en een die offensief van aard is. Er is geen reden aan te nemen dat de Sovjetrussische zienswijze in dit opzicht zal veranderen. Wat het eerste punt betreft is er sprake van een diep geworteld trauma dat ook al bestond vóór de communistische periode. De tweede wens zal blijven bestaan zolang de Sovjet-Unie communistisch blijft op haar eigen wijze. Een bijkomend probleem voor de Sovjet-Unie is dat zij kennelijk altijd moet achterlopen bij het Westen als het gaat om technologische vooruitgang. Op defensiegebied wordt die achterstand — die ten koste van grote inspanningen overigens zo klein mogelijk wordt gehouden — echter ruimschoots vereffend in kwantitatieve zin. Ook in deze situatie zal mijns inziens niet gemakkelijk verandering kunnen komen.

Voor de Sovjet-Unie is de factor tijd mede bepalend voor het binnenhalen van de ideologische klinkende munt. Het volgende tijdperk zou wel eens het tijdperk van de zogeheten „finlandisering” kunnen zijn. Het gaat in de strategie erom je wil aan een ander op te leggen. Waarom zou een hete oorlog worden geriskeerd als het ook lukt met het sabelgekletter alleen? De propaganda of psychologische oorlogvoering of, zo men wil, confrontatie ondersteund door de dreiging van een geweldig militair potentieel, is nu al aan de gang en het is aannemelijk dat die confrontatie, ook onder het huidige jongere Sovjetrussische management, zich zal voortzetten. Al met al blijft van de Sovjet-Unie een offensieve dreiging uitgaan, voornamelijk veroorzaakt door haar ideologie.

Van de Verenigde Staten van Amerika als de andere supermacht, zou kunnen worden gezegd dat dit land eigenlijk dezelfde wensen heeft als de Sov-

jet-Unie. Ook de Amerikanen willen geen indringers op hun grondgebied en ook zij zouden het liefst zien dat de gehele wereld een Amerikaans denkmodel erop na zou houden. Toch zijn er wezenlijke verschillen. Allereerst liggen de Verenigde Staten, voor wat betreft hun eigen defensie, gunstiger dan de Sovjet-Unie, omgeven als zij zijn door Canada en grote wereldzeeën. De Verenigde Staten zijn tot nu toe nooit binnengevallen door vreemde troepenmachten en er bestaat daar dus ook niet zoiets als het Russische trauma. Wel zien zij Latijns-Amerika als hun achtertuin en zij stellen alles in het werk om te voorkomen dat van daaruit een communistische conventionele dreiging ontstaat. Dit geeft overigens wel aan dat de Verenigde Staten evenmin op de strategische binnenlijnen willen worden gemanoeuvreerd.

Waarvoor de Amerikanen echter in hoofdzaak bevreesd zijn is een Sovjetrussische aanval met kernwapens. Dat is eigenlijk het enige wapen waarvan voor de Verenigde Staten een directe bedreiging uitgaat. Ook zij hebben als wereldmacht bondgenoten nodig en die hebben zij dan ook over de gehele wereld: West-Europa en Japan zijn wellicht de belangrijkste, maar er zijn er veel meer. Daarmee kom ik op het tweede punt, namelijk het uitdragen van het Amerikaanse denkmodel. Terwijl de Russen het uitdragen van hun ideeën in hoge mate militair ondersteunen, is het overwaaien van het Amerikaanse denken in hoofdzaak gebaseerd op hun sterke economisch-financiële positie. En dat is een wezenlijk verschil in karakter dat in politieke zin, ook met het oog op de 21e eeuw, vele consequenties heeft.

Uiteraard hebben de Verenigde Staten ook een sterk militair apparaat. Zij hebben dat nodig om zichzelf en hun bondgenoten de nodige bescherming te geven tegen de andere supermacht. Zij hebben dat ook nodig om, ingeval van nood, vitale belangen — waar ook ter wereld — te kunnen beschermen. Hierbij valt onder meer te denken aan de energievoorziening. Tot nu toe berust de uitvoering van dit meer defensief ingestelde militaire apparaat op de triade van militaire middelen waarin de nucleaire wapens een dominante rol vervullen met het oog op de afschrikking. Het probleem voor de Amerikanen is echter dat de publieke opinie aan het einde van de 20e eeuw niet langer die dominante rol van kernwapens tolereert. Er is veel oppositie in West-Europa, maar óók bijvoor-

beeld binnen het Anzus-Pact en óók binnen de Verenigde Staten zelf, voornamelijk van de zijde van de Democratische Partij. Men wil alternatieven op conventioneel gebied, hetgeen natuurlijk geen eenvoudige zaak is als men alleen al denkt aan de financiële factor die daarbij een belangrijke rol speelt, en aan de gevoelig liggende keuze om al of niet de ruimte te gaan benutten voor uitgebreide militaire activiteiten. Dit gegeven speelt een voorname rol bij de entree in de 21e eeuw.

Hoe een en ander zal uitwerken is moeilijk te voorzien. Het is echter niet ondenkbaar dat in de loop van de 21e eeuw een geheel nieuwe invulling van de militaire strategie zal ontstaan die minder of misschien zelfs geheel niet meer afhankelijk zal zijn van kernwapens. Daarbij staat echter vast dat zo'n nieuwe strategische invulling voor wat betreft de Verenigde Staten en hun bondgenoten, in het teken zal blijven staan van het voorkómen van oorlog. De politiek van het Westen, die steunt op economisch-financiële belangen, brengt dat mee. Daarom zal de afschrikking tegenover de Sovjet-Unie met haar ideologische drang naar buiten een dominerende rol blijven vervullen.

Samenvattend: het ziet ernaar uit dat de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten, elk met hun eigen denktrant, grotendeels het wereldbeeld van de 21e eeuw zullen blijven bepalen. Beide hebben een militair apparaat nodig ter bescherming van het eigen grondgebied en dat van hun bondgenoten en tevens ter bescherming van vitale belangen, waar ook ter wereld. Het wezenlijke verschil is dat het militaire apparaat van de Sovjet-Unie meer offensief is ingesteld ter ondersteuning van het uitdragen van de communistische ideologie, en dat daarentegen de krijgsmacht van de Verenigde Staten en haar bondgenoten meer defensief is ingesteld om de economisch-financiële belangen, waarop de westerse wereld is gegrondvest, te beschermen tegen de opdringerige ideologie van het oostblok. Kernwapens vormen voor de Russen niet zozeer een probleem, zolang zij maar een functie kunnen vervullen in de noodzakelijk geachte afschrikking van het Westen en, eventueel, als pressiemiddel ten behoeve van het uitdragen van het communisme. In het Westen lijken voor de naoorlogse generatie kernwapens, als bepalend element van de wereldvrede, zo langzamerhand te hebben afgedaan. Huidige en toekomstige generaties worden steeds angstiger voor het

eventuele falen van kernwapens als stabiliserende factor met betrekking tot het handhaven van de wereldvrede. Men zoekt naar alternatieven en de Amerikanen nemen daarin momenteel een leidende rol op zich. De geloofwaardigheid van de afschrikking van de NAVO-strategie staat daarbij volgens mij niet op het spel. De NAVO zal, onder leiding van de Verenigde Staten, te allen tijde een volgende oorlog willen voorkomen. Voor de Sovjet-Unie zal de strategie van de „finlandisering” overheersend blijven.

De menselijke factor

Het is niet gemakkelijk over de tweede dominante factor, de mens, toekomstverwachtingen uit te spreken. En dan doel ik niet zozeer op geboorteen sterftcijfers en dergelijke; daarbij zouden tendensen uit het heden kunnen worden aangegeven. Het is echter bijzonder moeilijk gedragingen te voorspellen, een toekomstige levenswijze aan te geven. Wij moeten ons zelf niet projecteren in het gemiddelde beeld van de volgende eeuw. Wat bedoel ik daarmee? Een voorbeeld: momenteel is er sprake van zg. reageerbuisbaby's. Hoe wij daarover in ethische zin denken doet nu niet zozeer ter zake. Het gaat erom dat zoiets 25 jaar of langer geleden ondenkbaar was, althans voor mensen zoals u en ik. En nu de verbeeldingskracht gericht op de toekomst: in de volgende eeuw zullen wellicht baby's worden geboren ver van deze aarde binnen een ruimtestation of op de maan. Niet omdat de mensheid dat nu zozeer zou willen beproeven, maar eenvoudigweg omdat daar door mensen zal worden gewoond en gewerkt. Wij weten reeds nu dat het laatste technisch mogelijk is; of het ook zal gebeuren is een tweede. Dit voorbeeld wordt slechts gegeven om aan te geven dat het niet is uitgesloten dat in de 21e eeuw het menselijk gedrag anders zal zijn dan in de 20e eeuw, onder invloed van onder meer technische mogelijkheden die nu nog science-fictionachtig lijken. Zo is het overigens ook met òns beeld gesteld ten opzichte van het mensbeeld dat in de 19e eeuw over òns had kunnen worden ontwikkeld.

Terug naar de draad van mijn betoog. Het beschouwen van de factor mens zal door mij worden beperkt tot de westerse wereld, alhoewel de situatie in het oostblok grotendeels vergelijkbaar zal zijn. Allereerst hebben wij al geruime tijd te ma-

ken met een dalend geboortecijfer. In een tijd van grote werkloosheid is het bijna niet voor te stellen dat de tijd spoedig zal zijn aangebroken waarin er te weinig mensen zullen zijn om alle arbeid te verrichten, althans gerekend naar de huidige maatstaven voor wat betreft de hoeveelheid arbeid. Twee voorbeelden die voor zichzelf spreken: reeds in de jaren '90 van deze eeuw zullen er in de Duitse Bondsrepubliek jaarlijks 100.000 dienstplichtigen te weinig zijn. In het jaar 2000 zal de bevolking van de Verenigde Staten voor meer dan de helft 40 jaar of ouder zijn. Dergelijke ontwikkelingen zullen zich wel weer op natuurlijke wijze herstellen, zoals de geschiedenis ons óók leert, maar dat kost wel veel tijd. In het begin van de 21e eeuw zal er derhalve in vrijwel alle westerse landen een te gering aanbod van personeel zijn. Dat geldt zowel voor dienstplichtigen als voor vrijwillig dienend personeel. Dat effect zal nog worden versterkt doordat de arbeidsmarkt buiten defensie eveneens aan het geringe aanbod zal trekken. Dit betekent dat het verkrijgen van personeel zowel in kwantitatieve als in kwalitatieve zin problemen zal gaan opleveren. Deze tendens doet zich op bepaalde terreinen nu al voor: onlangs bijvoorbeeld kwam in de publiciteit, dat in de komende jaren een nijpend gebrek aan vliegers en verkeersleiders bij marine en luchtmacht niet is uitgesloten. Het opnemen van vrouwen in de krijgsmacht zal dit probleem slechts ten dele kunnen oplossen, want ook bij hen is sprake van een dalend geboortecijfer. Hiermee is overigens niet gezegd dat vrouwen dus maar niet in de krijgsmacht moeten worden opgenomen of dat het moet worden beperkt; integendeel, wellicht zal de toekomstige krijgsmacht het vrouwelijke arbeidspotentieel hard nodig hebben.

In sociaal-culturele zin is eveneens een verschuiving merkbaar. Er komt steeds meer vrije tijd beschikbaar en wel zodanig dat de tijd die aan de werksituatie moet worden besteed niet langer allesoverheersend is. Vroeger had men slechts vrije tijd om uit te rusten van het vele en vaak zware werk. Nu, en nog méér in de toekomst, wordt de vrije tijd gevuld met hobby's, maar ook met verenigingsleven en andere maatschappelijke participatie, waardoor men zich min of meer bindt aan zijn of haar sociale omgeving. Hierdoor wordt men echter ook moeilijker verplaatsbaar over grote afstanden.

Het is bovendien de vraag of mensen in de 21e eeuw zich doorgaans nog wel gedurende hun gehele arbeidsperiode aan een vast beroep zullen willen binden. Dat geldt zeker voor het militaire beroep in verband met de zojuist genoemde toenemende maatschappelijke binding maar ook, bijvoorbeeld, omdat de huidige en toekomstige jeugd zich in emotionele zin steeds meer zal losmaken van het wereldoorlogsyndroom. De volledige vermaatschappelijking van het financiële inkomen van de militair en het steeds meer parallel lopen met de civiele sector van de — veelal technisch hoogwaardige — opleidingen van militairen doen wat dit betreft ook hun invloed gelden.

Als overigens de arbeidsduurverkorting zich zo versneld voortzet zal òf de dienstduur substantieel moeten worden verlengd òf het legervormingssysteem zal radicaal anders moeten worden.

Wij kunnen kortweg spreken van maatschappelijke invloeden die onmiskenbaar leiden tot minder beroepsbinding. Wellicht een harde uitspraak maar reeds nu worden daarvan voorbeelden aangetroffen. Men gaat niet meer naar KMA of KIM voor de Koningin of het vaandel; nuchtere overwegingen spelen vaak een rol. In de verdere toekomst zal een en ander wellicht leiden tot het toenemen van het aantal mensen die de krijgsmacht slechts voor beperkte duur willen dienen. Uiteraard — al eerder is dat vermeld — komt daarmee de legervorming, met alle consequenties voor officieren en onderofficieren, grotendeels op de tocht te staan.

Een volgend element met betrekking tot de menselijke factor is de invloed van de technologie op de mens. Er wordt wel gezegd dat wij momenteel in het computertijdperk leven. Mijns inziens is dat echter nog niet het geval. De huidige generaties leven nog midden in het elektronictijdperk en staan slechts op de drempel van het computertijdperk. Het gaat namelijk, wat het mensbeeld betreft, niet zozeer erom wat technisch mogelijk is, maar meer om wat de mens met die techniek doet. Momenteel wordt de mens over het algemeen nog beheerst door de computer; hij weet nog niet zo goed wat hij ermee moet aanvangen. Het snelle geheugen van de computer wordt gewaardeerd en gebruikt, maar veel verder komt de gemiddelde gebruiker nog niet. De jongste generatie en uiteraard de toekomstige generaties zullen de rollen omdraaien, zij zullen de computer leren beheer-

sen en zij zullen de computer volledig integreren in hun menselijke bestaan. Het toepassen van „artificial intelligence” zal in de 21e eeuw een normaal verschijnsel zijn. Eerst dán kunnen wij spreken van mensen die leven in het computertijdperk. Het specifieke technologische karakter van de computer zal het mensbeeld van de 21e eeuw, en daardoor defensie in de 21e eeuw, in belangrijke mate bepalen. Ter vergelijking hoeft alleen maar te worden gedacht aan hetgeen de ontwikkeling van de elektronica heeft veroorzaakt met betrekking tot het mensbeeld van de 20e eeuw.

Behalve kapitaal, grondstoffen en arbeidspotentieel is kennis altijd al een factor geweest. Hij was echter uitwisselbaar door personeel over te plaatsen of te ontslaan en nieuw personeel aan te nemen. Door de intrede van de computer ontstaat nu een nieuwe situatie, waarin kennis als nieuwe, en waarschijnlijk dominante, vierde produktiefactor moet worden aangemerkt. Computers vergroten de hoeveelheid aanwezige kennis die in een organisatie als de krijgsmacht van belang is.

Kort samengevat komt het, wat de personele sector betreft, erop neer dat defensie in de 21e eeuw met minder mensen zal moeten worden georganiseerd. Minder mensen, die nóg meer dan de 20e eeuwse mens, zijn ingesteld op moderne technologie en minder beroepsbinding zullen tonen. Het zullen militairen zijn die, als alles goed gaat, de oorlogservaring nog slechts kunnen opdoen uit steeds ouder wordende geschiedenisboeken en die zijn opgegroeid en verder opgroeien in een tijdperk waarin ernaar wordt gestreefd oorlog te voorkomen (althans in de Westerse wereld). De mens in de eerste helft van de 20e eeuw creëerde een machine om oorlog te voeren. In de tweede helft van de 20e eeuw werd deze machine in stand gehouden en geperfectioneerd, terwijl oorlog werd voorkomen door middel van brute kracht, namelijk door de kernwapendreiging. De mens van de 21e eeuw dient zich nu langzamerhand aan en is naar het zich laat aanzien wars van kernwapens. Wèl wil hij nog steeds die oorlog voorkomen. Hij zal daarom de neiging hebben de oorlogvoerende machine om te vormen tot een oorlogvoorkomende machine, waarbij de afnemende menselijke arbeidspotentieel, en tevens van kernwapens, slechts kan worden gecompenseerd door gebruik te maken van moderne technologie. De

diensttijd zal langer moeten zijn, waarbij selectief gebruik wordt gemaakt van het aanbod. Of wij gaan in de richting van een krijgsmacht van kortverbandvrijwilligers. Het fenomeen reserveofficier behoeft niet te verdwijnen, maar hij of zij zal dan veelal een ex-KVV-officier zijn.

Technologische factor

Over dit onderwerp valt veel te zeggen, men kan er lang over uitweiden en men kan veel fantasie erop los laten. Ik zal mij echter beperken tot enkele hoofdpunten en alleen de zaken te berde brengen die interessant lijken te zijn voor toekomstige defensieactiviteiten. Ongetwijfeld heeft u gehoord van of gelezen over Emerging Technologies of ET en het Strategic Defense Initiative of SDI, in de wandeling „Star Wars” genoemd. Momenteel zijn dit „hot items” binnen het NAVO-bondgenootschap, gepresenteerd door, en onder aanvoering van, de Verenigde Staten.

ET is eigenlijk geen novum. Er is in het verleden altijd geprobeerd moderne techniek verder te ontwikkelen om te kunnen worden toegepast op allerlei gebied, onder meer bij defensiematerieel. ET is dan ook meer een verzamelnaam voor een reeks activiteiten op technologisch gebied. Toen echter de Amerikaanse minister van defensie Weinberger ET in 1982 specifiek presenteerde in het Defense Planning Committee kreeg het een geweldige politieke lading. Iets wat altijd al is voorgekomen wordt plotseling een belangrijk politiek onderwerp. En wel zó belangrijk dat de Tweede Kamer der Staten-Generaal nog vóór het zomerreces een notitie over dit onderwerp wilde hebben.

Wat wordt er nu bedoeld? Bedoeld wordt een stimulerende impuls te geven binnen de NAVO op het gebied van onderzoek en ontwikkeling om zodoende een soort van „grote sprong voorwaarts” te maken in de komende decennia voor wat betreft de verbetering en uitbreiding van de conventionele strijdmiddelen. Enkele voorbeelden. De computer — het is mijns inziens beter te spreken over flexibele automatisering — biedt mogelijkheden om sneller te werken, bijvoorbeeld op het gebied van communicatie en gegevensverwerking. De nog maar in de kinderschoenen staande techniek op het gebied van micro-elektronica en laserstraling biedt mogelijkheden om het gevechtsveld vanuit een bepaald theater of vanaf een bepaald

wapenplatform uit te breiden tot ver in vijandelijk gebied. Op de eerste plaats wordt daarbij gedacht aan doelopsporing en dergelijke, maar ook het op de juiste plaats en het juiste tijdstip afleveren van het juiste bestrijdingsmiddel is van belang. Die middelen kunnen worden gefabriceerd in de vorm van zg. slimme wapens die, gebruikmakende van automatiserings- en robottechniek, bijvoorbeeld zelf doelzoekend kunnen worden. Diverse munities zullen in de toekomst worden ontwikkeld om nauwkeuriger doel te kunnen treffen en met een groter penetratievermogen.

Bij robottechniek moet niet worden gedacht aan science-fictionachtige metalen mannetjes. Robottechniek — terzijde: ook „remote control” (afstandsbediening) behoort daartoe — biedt vele mogelijkheden om bepaalde functies die nu nog door mensenhanden worden vervuld, over te nemen. Zo wordt hier dicht bij, in de westlandse glastuinbouw, robottechniek reeds veelvuldig en met succes toegepast. Bij defensie wordt deze techniek nog vrijwel niet gebruikt maar in de 21e eeuw zal dat beslist anders zijn, zowel in de operationele als in de logistieke sfeer. Robots bieden een aantal voordelen in vergelijking met het uitvoeren van dezelfde functies door menselijke handelingen. Zo zijn robots kosteneffectief, hetgeen in de civiele industrie reeds is bewezen. Robots zijn snel, accuraat en uniform met betrekking tot de kwaliteit van het functioneren. Zij kunnen — voor wat betreft het doen van relatief eenvoudig werk — mensen vervangen. Robots zijn op bepaalde gebieden minder kwetsbaar dan mensen. Zodoende kunnen in het gevecht levens worden gespaard bij het uitvoeren van operaties waaraan hoge risico's zijn verbonden, zoals operaties tijdens duisternis of in NBC-omstandigheden. Toekomstige generaties robots (in de 21e eeuw) zullen steeds slimmer worden. Zij zullen zich autonoom kunnen aanpassen aan bepaalde gewijzigde omstandigheden. Zij zullen, zonder steeds opnieuw te worden geprogrammeerd, een herkendend en onderscheidend vermogen krijgen, bijvoorbeeld ten aanzien van vriend of vijand („friend or foe”). Als hierbij in ogenschouw wordt genomen dat in de toekomst steeds meer het gevecht 24 uur per dag moet kunnen worden gevoerd, dan liggen de toepassingen van robotisering voor de hand. Pantservoertuigen en vliegtuigen bijvoorbeeld kunnen geheel of gedeeltelijk worden gerobottiseerd,

evenals het laden van wapenplatforms. Ook bepaalde onderhouds- en reparatiewerkzaamheden kunnen in de toekomst door robots worden uitgevoerd. Op die manier wordt personeel, ook mobilisabel personeel, gespaard. Mensen zullen wel het geheel moeten blijven beheersen; „command and control” blijft dus mensenwerk. Denken wij echter — in een denkbeeldige oorlogssituatie — aan het vak van 1(NL) Legerkorps, dan zal dat in de 21e eeuw waarschijnlijk veel minder mensen bevatten dan in de 20e eeuw.

Ook in de ruimte kunnen robots worden toegepast voor allerlei functies. Met het oog op de 21e eeuw biedt het gebruik van de ruimte vele mogelijkheden, zowel in de civiele sfeer als op defensiegebied. Dit geldt dan in technologische zin, want of de ruimte op alle gebied ten volle zal worden benut hangt onder meer af van de politiek en wat dat laatste betreft gaat het nu te ver om toekomstverwachtingen uit te spreken. Permanent bemande ruimtestations behoren echter in de jaren '90 van deze eeuw reeds tot de mogelijkheden. De wetenschap op dit gebied voorspelt dat rond het jaar 2000 geostationair ruimtestations kunnen worden geplaatst van 100 m² met antennes van ca. 300 m lengte. In het jaar 2020 zal dit kunnen worden uitgebreid tot resp. 10.000 m² en 1000 m.

Zo zullen in de civiele sfeer in de 21e eeuw ruimtefabrieken kunnen ontstaan waarin materialen kunnen worden vervaardigd die slechts dáár, of béter daar, kunnen worden gefabriceerd. Dit gegeven op zich zal wellicht een verdere sprong in de technologische vooruitgang betekenen.

De Amerikanen onderzoeken, in het kader van het SDI-programma, het mogelijke gebruik van de ruimte ten behoeve van defensiedoeleinden. Het doel daarvan is het beheersen van de kernwapendreiging door middel van het opstellen van sensors en wapens in o.a. de ruimte. Via dit systeem zou het mogelijk moeten zijn om gelanceerde ballistische kernraketten of -projectielen in de ruimte te onderscheppen en te vernietigen. Zo'n systeem zal natuurlijk kosteneffectief moeten zijn en bestand tegen contramaatregelen. De stand van de techniek van heden en van de toekomst zal wellicht de mogelijkheden daartoe bieden. Indien het ooit mogelijk zal zijn ballistische kernwapens uit te schakelen dan blijft natuurlijk het probleem bestaan van kruisvluchtwapens en tactische kernwapens. De regering Reagan denkt

echter hardop dat ook dáárvóór misschien een oplossing zal worden gevonden. Het is niet ondenkbaar dat in de loop van de 21e eeuw kernwapens geen rol meer zullen spelen, althans indien de politici van Oost en West de technologische kennis en kunde op dat gebied volledig zullen willen uitbuiten.

Het SDI wekt momenteel, vooral in Oost- en West-Europa, veel weerstand op. Het is echter een natuurlijk gegeven dat weerstand mede ontstaat door het onbekende van het nieuwe fenomeen. Generaal Berkhof merkt dit ook op in zijn boek „Duel om de ruimte” (een aanbevelenswaardig boek als men meer wil weten over SDI en al wat daarmee samenhangt). Ik ben het echter eens met zijn uitgesproken verwachting dat de Verenigde Staten in elk geval het onderzoek zullen doorzetten, mèt of zónder weerstand. Zij zien in dit onderzoek momenteel de enige mogelijkheid ooit af te komen van het kernwapenprobleem met zijn geweldige potentiële bedreiging voor de mensheid. Wellicht zullen mensen in de 21e eeuw anders tegen SDI aankijken dan de gemiddelde Europeaan nú. Een van de voornaamste problemen — zo niet het voornaamste — zal de al dan niet stabiliserende rol van SDI in de strategische verhoudingen zijn. Stabiliteit is een eis waaraan moet worden voldaan, wil de internationale veiligheid gewaarborgd blijven (civiele applicatie).

Alhoewel nog wel langer bij de technologische factor kan worden stilgestaan wil ik het hierbij laten. Ik heb geprobeerd in het kort de belangrijkste ontwikkelingen aan te geven met het oog op de 21e eeuw. Micro-elektronica, lasertechniek, verdere automatisering, robottisering en gebruik van de ruimte bieden vele mogelijkheden. In hoeverre die voor defensiedoeleinden zullen worden benut hangt in hoge mate af van toekomstige politieke inzichten in Oost en West. In de toekomst zullen ook wij in zekere zin worden gedwongen voor defensiedoeleinden de modernste technieken toe te passen. Voor wat betreft het gevechtsveld denk ik daarbij in het bijzonder aan het 24-uur-per-etmaalgevecht en aan de personele sector die steeds duurder wordt, terwijl er ook beperkingen in de kwantitatieve sfeer zullen ontstaan. Dit geldt reeds voor de nabije toekomst, maar zeker voor de 21e eeuw.

Defensie in de 21e eeuw

Na de afzonderlijke behandeling van de drie factoren strategie, materieel en personeel wordt het zaak te bezien hoe een ander in relatie tot elkaar een beeld verschaft over de defensie in de 21e eeuw. Het politieke probleem van de weerstand tegen de kernwapens dat — en wel in toenemende mate — voornamelijk in het Westen bestaat is reeds ter sprake gebracht. Het voortgaan op het reeds tientallen jaren bestreden pad van de kernwapenwedloop tussen de twee supermachten levert — waar het gaat om het al of niet aanvaarden van deze wapens — steeds meer crisissituaties op in de Westerse landen. De wapenwedloop, zoals die heden ten dage verloopt, is in het algemeen in economisch-financiële zin ook niet vol te houden. Men kan zich afvragen of defensie in de 21e eeuw nog wel betaalbaar en psychologisch haalbaar zal zijn. Moderne wapensystemen worden steeds duurder en de personele sector wordt steeds kostbaarder, zeker zolang het op de been houden van een krijgsmacht zo personeelsintensief blijft als tegenwoordig. Het lijkt mij een illusie te denken aan een ruimer defensiebudget voor wat betreft de Westerse landen, zolang er geen direct oorlogsgevaar dreigt. Er moet dus naar nieuwe oplossingen worden gezocht en de Verenigde Staten hebben hierbij het voortouw genomen door te stellen dat de technologische voorsprong, die het Westen in het algemeen heeft op het Oosten, moet worden opgevoerd en uitgebuit. De NAVO-bondgenoten gaan in deze gedachtengang kritisch en vooralsnog terughoudend mee. Een politieke partij die tegelijkertijd de defensielasten wil verminderen, tegen ET is èn geen beroepsleger wil, geraakt in een vicieuze cirkel. De publieke opinie speelt daarbij een belangrijke rol. In tegenstelling tot het Oostblok is in het Westen die opinie openbaar via allerlei media. De Sovjet-Unie maakt daarvan in het kader van de psychologische oorlogvoering handig gebruik en zij zal dat ook in de toekomst blijven doen. De VS zullen de Russische argumenten voortdurend trachten te ontzenuwen. Het psychologische effect van een en ander op West-Europa op de lange duur is moeilijk te schatten. Wij concentreren ons nu voortdurend op de Oost-West-verhouding, maar wil men dat in de 21e eeuw blijven doen? Zal het gevaar van finlandisering West-Europa blijven afschrikken? In hoeverre gaat de

Derde Wereld (Islam) een bepalende rol spelen, ook tegenover de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten? Wellicht zal de „out of area“-problematiek in de 21e eeuw een grotere rol gaan spelen.

Nogmaals, het is allemaal moeilijk voorspelbaar. Voorlopig, voor de korte en middellange termijn, is binnen de NAVO alle aandacht erop gericht in de triade van militaire middelen de conventionele poot te versterken, zodoende de atoomdrempel te verhogen en aldus de militaire strategie van het aangepaste antwoord zo geloofwaardig mogelijk te maken. In operationele zin wordt daarbij aan heroverweging van de tactische (sub)concepties gedacht. „Follow-on forces attack” (FOFA) bijvoorbeeld is binnen de NAVO zo'n nieuwe tactische subconceptie waarbij wordt beoogd met behulp van moderne technologie sensors en wapensystemen te ontwikkelen waarmee het mogelijk moet zijn Warschau-Pacteenheden op hun eigen gebied eerder te ontdekken en effectiever te bestrijden dan tot nog toe het geval is. Daardoor zal de offensieve slagkracht aan Warschau-Pactzijde worden verminderd omdat die eenheden dan niet of in mindere mate kunnen deelnemen aan het gevecht in de voorste lijn. Op deze wijze staat FOFA in het teken van de voorwaartse verdediging, hetgeen in het bijzonder in de centrale sector van groot belang is. Onze strijdkrachten zullen in het algemeen flexibeler en mobieler moeten zijn, en er moet meer vuurkracht kunnen worden uitgebracht. Onder invloed van de technologie zullen uiteindelijk infanterie en cavalerie (geheel) in elkaar opgaan.

Momenteel wordt binnen de NAVO hard gewerkt aan het zg. „Conceptual Military Framework”. In dit kader worden alle militaire NAVO-taken opnieuw op een rij gezet en in onderlinge samenhang in beschouwing genomen. Hieruit zal moeten voortvloeien hoe voor de toekomst prioriteiten moeten worden gesteld (gelet op de beschikbare middelen), waarbij inbegrepen de stand van de moderne techniek. Het is heel goed mogelijk dat op grond hiervan reeds in de nabije jaren '90 sprake zal zijn van het heroverwegen van taken binnen de NAVO.

— Het zal wellicht niet meer mogelijk zijn dat elk land afzonderlijk alle taken vervult.

— Het één-op-één vervangen van wapenplatforms zal niet meer mogelijk zijn, maar wellicht is dat ook niet langer nodig.

— Er is een tendens om meer systeemgericht te gaan denken. Dat wil zeggen dat defensieactiviteiten binnen een bepaald gebied meer op elkaar zullen worden afgestemd: tegenover de dreiging van een tank wordt niet eenvoudigweg een andere tank gezet maar tegenover de dreiging van tanks een geheel of gedeeltelijk systeem van militaire middelen en activiteiten dat nauw op elkaar is afgestemd en waarbij bijvoorbeeld gebruik kan worden gemaakt van dezelfde inlichtingenbronnen en communicatiemiddelen.

— In de toekomst bestaat een grotere behoefte aan parate troepen ter plekke. Die eenheden zullen dan „meer paraat” zijn; niet door toevoeging van meer mensen, maar wel door toepassing van moderne technologieën. In samenhang daarmee zou dan het aantal mobilisabele eenheden kunnen worden verminderd. Misschien zijn in de toekomst mobilisabele eenheden in het geheel niet meer nodig, maar slechts een aantal mobilisanten die in oorlogstijd zeer specifieke functies moeten vervullen.

Bij dit alles zal voorsnóg de strategie van „Flexible Response”, met daarin vervat de „Forward Defense”, blijven gehandhaafd. Of dat tot in lengte van jaren in de 21e eeuw zo zal blijven is zeer de vraag. Een concreet antwoord daarop kan momenteel niet worden gegeven.

Het is niet denkbeeldig dat SDI en andere ontwikkelingen op de lange termijn grote veranderingen zullen teweegbrengen. SDI en de daaruit voortvloeiende technologische vooruitgang bieden waarschijnlijk méér mogelijkheden dan alleen het bestrijden van ballistische kernwapens. Het staat welhaast vast dat het gebruik van de ruimte van steeds groter belang zal worden. Wellicht zullen ook dáár in de 21e eeuw vitale belangen moeten worden beschermd door personeel, gehuisvest in relatief grote permanente ruimtestations, dat de beschikking heeft over zeer geavanceerde technische middelen. Maar ook de zeeën vormen een strategische „ruimte”. Het is niet onmogelijk dat in de 21e eeuw ook voor dié ruimte een soort SDI wordt ontwikkeld. Bij dat alles is het van het grootste belang, óók in de 21e eeuw en in elk geval gezien vanuit het Westen, dat het oorlogsgevaar niet wordt vergroot maar verkleind, ofwel: de afschrikking zal een vast element moeten blijven in de te voeren strategie. Met inachtneming van

dit belang is het echter zeer goed mogelijk dat de 21e eeuw een geheel nieuw beeld van eventuele oorlogvoering en bijbehorende defensie zal verschaffen. Misschien zullen ideeën op militair-strategisch gebied even ingrijpend veranderen als na de plaatsing van operationele kernwapens in de jaren '50 van deze eeuw. De gijzelaarsconceptie van wederzijds verzekerde nucleaire vernietiging — en daardoor afschrikking (MAD) — zal wellicht plaats maken voor een conceptie waarbij wederzijds de mogelijkheid tot overleven is verzekerd — en daardoor afschrikking — op grond van toepassing van moderne technologieën. ET en SDI bijvoorbeeld vormen aanzetten tot zo'n mogelijke omwenteling.

Een vraag die mogelijk opkomt is: „kan het grondbeginsel van de verrassing bij die toekomstige ontwikkelingen nog onverkort worden toegepast?” Onder invloed van een toenemende hoeveelheid en tevens steeds sneller en nauwkeuriger werkende sensors lijkt dit beginsel van de oorlogvoering op de achtergrond te geraken. Daartegenover staat natuurlijk de parallelle ontwikkeling van slimme wapens en een hogere reactiesnelheid die het verrassingselement weer bevorderen.

De waarde van een groter aantal parate eenheden ter plaatse zal echter ook toenemen, zoals reeds is aangegeven. Men kan zich echter afvragen of het in de toekomst nog zinvol zal zijn grote tactische eenheden te vormen. Datzelfde geldt voor grote concentraties tanks of oppervlakteschepen. Kleinere tactische eenheden en kleinere wapenplatforms zullen mijns inziens nodig zijn. Dat geeft ook meer mogelijkheden voor wat betreft flexibiliteit en mobiliteit, waarbij betere communicatievoorzieningen het probleem van de grotere spreiding zullen opheffen. De wapens zelf zullen een grotere dracht krijgen, meer nauwkeurigheid en een grotere uitwerking (letaliteit).

Te voorzien is dat defensie in de 21e eeuw in elk geval zeer technisch van karakter zal zijn. Moderne techniek is duur maar dat geldt ook voor hoogwaardig opgeleid personeel. Bij de entree van de 21e eeuw neemt de hoeveelheid moderne techniek toe, maar het kwantum aan beschikbaar personeel neemt af. Automatisering, robbotisering, enz. kunnen oplossingen bieden voor het op peil houden van de gevechtskracht; de kosten hiervoor zullen moeten worden betaald uit de vermindering van exploitatiekosten op personeelsgebied en, in

samenhang met de toepassing van moderne technologie, ook op materieelgebied.

Naar verwachting zal het „command and control”-element door mensenwerk vervuld blijven. Het personeel hiervoor zal algemeen-militair en hoogwaardig moeten zijn opgeleid en zodoende tot de categorie van beroepsmilitairen moeten behoren. Voor zover ander werk door mensen moet worden uitgevoerd, zal dat veelal zeer specialistisch werk zijn. Indien in teamverband wordt gewerkt zal dat kleinere eenheden betreffen, die op zich weer passen in het grote geheel van het defensieapparaat volgens systeemmodel. In verband met personele factoren die reeds zijn genoemd (bijvoorbeeld demografische factoren en verminderde beroepsbinding), zullen vrijwillig dienende militairen als officier of onderofficier in hun speciale functies wellicht gaan dienen tussen twee en bijvoorbeeld vijftien jaar. Daarnaast zal de dienstplicht wellicht blijven gehandhaafd, maar met een veel geringer mobilisabel bestand dan momenteel het geval is. De onderofficieren en subalterne officieren zullen binnen het systeemmodel meer dienstverlenend werk gaan verrichten in plaats van leiding geven aan ondergeschikt personeel. Er zijn dan misschien geen onderofficieren-als-zodanig meer. De reserveofficieren van de 21e eeuw zullen derhalve niet zozeer leiding geven aan mensen, maar meer aan hoogwaardige technische processen zoals zij dat zullen hebben geleerd en beoefend tijdens hun kort of lang durend verband.

Besluit

Het zal een ieder duidelijk zijn dat het voorspellen van de toekomst een onmogelijke zaak is. Slechts toekomstverwachtingen kunnen worden uitgesproken op grond van huidige tendensen met betrekking tot politieke, technologische en menselijke factoren. Daarbij dient enige fantasie te worden gebruikt om een te verwachten beeld te kunnen schetsen van defensie in de 21e eeuw. Of NAVO en Warschau-Pact over honderd jaar nog steeds zullen bestaan kan nu niet worden aangegeven. Mocht dat echter wèl het geval zijn dan zullen zij waarschijnlijk nog steeds tegenover elkaar staan en reageren op elkaars dreiging. De pogingen tot „finlandisering” zullen waarschijnlijk een nog hogere prioriteit hebben gekregen. Ik ver-

wacht echter dat het op het gevechtsveld plannen en eventueel uitvoeren van missies, waarbij mensen zich op vijandelijk gebied of in de vuurlinie moeten begeven (haast) niet meer zal voorkomen. Gevechtsvliegtuigen bijvoorbeeld zullen merendeels onbemand zijn, zelfs zullen raketten groten-deels hun plaats hebben ingenomen. Het is aanne-melijk dat de verdere technologische ontwikkeling de mensheid in staat zal stellen andere middelen toe te passen om hetzelfde doel te bereiken. Een

eventuele oorlogvoering lijkt een minder mens-in-tensief, maar een zeer technisch karakter te krij-gen. Hopelijk kan iedereen die techniek blijven beheersen en kunnen commandanten dat in 2085 allemaal nog overzien. „Hoop voor de toekomst is vulling van het heden”. Met deze spreuk, waarvan de oorsprong mij onbekend is, spreek ik de hoop uit dat defensie in de 21e eeuw, hoe die ook eruit moge zien, in elk geval inhoudt dat rampen als we-reldoorlogen worden voorkomen!

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van
de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

P. E. Selles

luitenant-kolonel der cavalerie

Personele vulling van de KL-oorlogsorganisatie

De oorlogsorganisatie van de KL verschilt aanzienlijk van de vredesorganisatie, zowel wat betreft het aantal eenheden, als de soorten van eenheden en de personele sterkte. De Defensienota 1984 geeft daarvan een duidelijk overzicht, waarvan de belangrijkste cijfers voor het goede begrip in afb. 1 en 2 zijn weergegeven. Uitgedrukt in eenheden van compagniesgrootte houdt een en ander in, dat van de circa 1200 eenheden van de KL ongeveer 300 paraat zijn en ongeveer 900 een mobilisabele status bezitten. Wordt het Korps Mobiele Colonne (KMC) meegerekend — dat vrijwel geheel wordt gevuld met KL-personeel — dan komen daar nog circa 90 eenheden bij, die alle mobilisabel zijn. De ongeveer 300 parate eenheden hebben vrijwel zonder uitzondering nog een mobilisabele component, die in sterkte kan variëren van een of enkele militairen tot detachementen ter grootte van enkele tientallen militairen. Als gevolg van dit alles bedraagt de parate sterkte van de KL nog geen 30% van de oorlogssterkte. Ook het Eerste Legerkorps, dat in vredestijd de grootste parate omvang heeft van de verschillende commando's, is slechts voor circa 40% paraat.

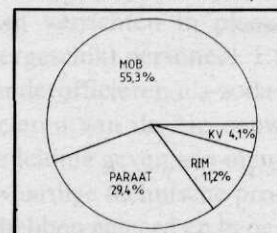
Het overgaan van de vredesorganisatie naar de oorlogsorganisatie, de mobilisatie, is een omvangrijke operatie waarbij o.a.:

- reserve- en dienstplichtig personeel moet worden opgeroepen en beroepspersoneel uit vredesfuncties moet worden vrijgemaakt, teneinde de mobilisabele eenheden te formeren;
- de parate eenheden op sterkte moeten worden gebracht;
- vredeseenheden moeten worden opgeheven;
- UM-materieel moet worden overgedragen. (UM-materieel: uitgesteld materieel dat o.a. wordt ingezet t.b.v. opleidingseenheden.)

Voor elke van deze taken en de daarmee samenhangende werkzaamheden is personeel nodig in

	Vredestijd	Oorlogstijd
Eerste Legerkorps	34.000	87.000
Nationaal Territoriaal		
Commando	9.000	44.000
Nationale Reserve	—	5.100
Commando Aanvullingen		
Landmacht	—	14.000
Commando Opleidingen (excl. leerlingen)	8.000	—
Commando Verbindingen	2.000	4.500
Geneeskundig Commando	1.000	7.000
Nationaal Logistiek		
Commando	4.000	17.000
Korps Mobiele Colonne (excl. staf)	—	22.000

Afb. 1 Sterkte van de KL (Defensienota 1984, blz. 96, 97)

Afb. 2 Aandeel mobilisabele, parate, RIM- en KV-eenheden (Defensienota 1984, blz. 106)

bepaalde aantallen en van bepaalde kwaliteit, en dienen de nodige voorbereidingen te zijn getroffen. Gelet op de grote aantallen en de grote verscheidenheid aan benodigde kwaliteiten is dat geen eenvoudige taak. Met het langzaam maar zeker toenemen van het aantal mobilisabele eenheden wordt de vulling van die eenheden met capabel personeel uiteraard ook steeds moeilijker. Hoewel de vullingssituatie in haar totaliteit zeker niet slecht is te noemen, heeft dat toch aanleiding gegeven tot het treffen van maatregelen. In de systematiek van de vulling met dienstplichtig personeel, alsmede in de wijze van individuele vulling van mobilisabele functies met beroeps- en reservepersoneel zijn de afgelopen jaren dan ook diverse veranderingen in gang gezet.

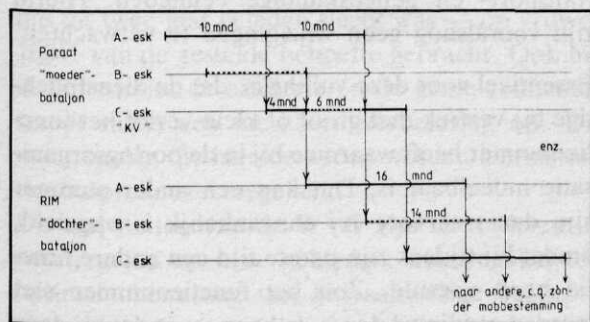
Dit artikel heeft tot doel de lezer daarover te informeren, de achterliggende ideeën toe te lichten en ten slotte aan te geven in welke richting nog maat-

regelen zullen of moeten worden getroffen om de resterende knelpunten in de personele vulling van de mobilisabele eenheden aan te pakken.

De vullingsystematiek

De vullingsystematiek van mobilisabele eenheden is al oud. Ze stamt uit de jaren '60, toen van het zogenoemde fillersysteem werd overgeschakeld naar het Ondas (Onderdeelsaanvullings-systeem). Dat systeem maakt het mogelijk afzwaaiende parate eenheden in hun geheel door te schuiven naar identieke mobilisabele eenheden, na zo nodig eerst enige tijd een klein-verlofeenheid te hebben gevormd. Nog steeds is dit de kern van de vullingsystematiek voor vele eenheden. Volgen wij de dienstplichtigen, die t.b.v. een Ondas-eenheid onder de wapenen worden geroepen, dan doorlopen zij als regel de volgende cyclus:

- na de opleiding vormen zij gedurende tien maanden een Ondas-gevuld(e) compagnie/eskadron/batterij;
- na het afzwaaien vormen zij vier of zes maanden de klein-verlof (KV)-eenheid, de parate eenheid „thuis”, behorende tot hun bataljon/afdeling;
- vervolgens komen zij in hun geheel in een Rechtstreeks Instromend Mobilisabele (RIM)-eenheid, waarbij zij 14 of 16 maanden blijven ingedeeld (zie afb. 3);
- hierna komt het personeel van RIM-compagnie/eskadron/batterij in het zg. Gereserveerd Indeelbaar bestand; hieruit kan, nadat vier eenheden een RIM-bataljon hebben verlaten, een nieuw mobilisabel bataljon/afdeling worden gevormd (het zg. basis-aflossingssysteem). Nadat zij drie à vier weken op een vormingsherhalings-

Afb. 3 RIM-systeem: paraat bataljon heeft één esk met klein verlof; dpl personeel uit paraat esk naar KV-esk naar RIM-eskadron

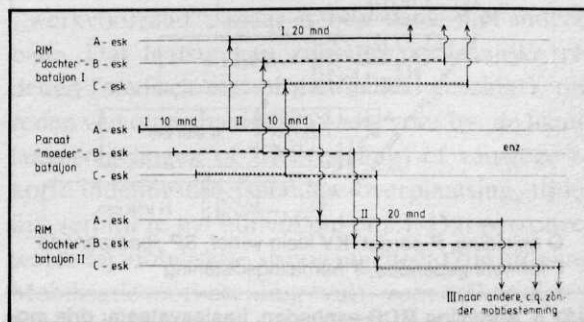
oefening bij het Commando Herhalingsoefeningen in Ossendrecht zijn geweest blijft het nieuwe bataljon/afdeling vervolgens zes jaar in ongewijzigde samenstelling bestaan;

— vervolgens kunnen zij ten slotte nog worden ingedeeld in bv. een aanvullingsdepot.

(NB KV- en RIM-periode samen altijd twintig maanden)

Op het RIM-systeem bestaat al lange tijd een variant, het zg. GRIM-systeem (Grotendeels RIM). Dat wordt toegepast wanneer de moeder- en de dochtereenheid niet geheel identiek zijn, bv. omdat de dochtereenheid voor een deel over ander materieel beschikt. Voor een aantal functionarissen is het RIMmen dan niet mogelijk omdat een andere kwaliteit wordt gevraagd, bv. chauffeurs YA-328 i.p.v. chauffeurs YA-440. Een principieel verschil is er echter niet.

Een tweede variant zal binnen afzienbare tijd van kracht worden. Dat is het zogenoemde ARIM-systeem (Aangepast RIM), t.b.v. de tankbataljons Leopard II. In dit systeem heeft elk moederbataljon twee dochterbataljons, die om en om worden gevuld met dienstplichtig personeel (zie afb. 4). Het moederbataljon (41 en 43 Tkbat) is volledig paraat en levert elke tien maanden drie opgeleide eskadrons af. Het dienstplichtige personeel blijft derhalve twintig maanden in het RIM-bataljon, hetgeen even lang is als de KV+ RIM-periode in het normale RIM-systeem. Een deel van het personeel stroomt vervolgens nog door naar een mobilisabel D-eskadron, waar het nog tien maanden blijft ingedeeld. Nieuw in dit systeem zal voorts zijn, dat het ARIM-personeel — waarschijnlijk voor een deel, nl. de tankcommandant en de tankschutter — wèl op herhaling zal komen, iets wat bij RIM-personeel in principe niet gebeurt. Herhalingsoefeningen zullen ook gelden voor het in-

Afb. 4 ARIM-systeem: paraat bataljon heeft geen eskadron met KV; dpl personeel uit paraat esk rechtstreeks in RIM-dochter, om en om naar dochter I en dochter II

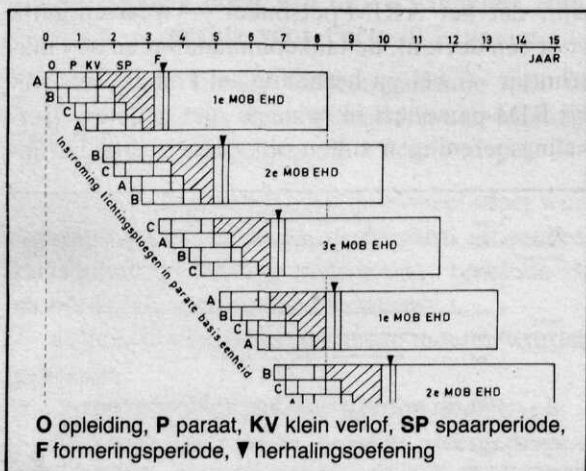
gedeelde beroepspersoneel dat de functie van (tank)commandant vervult, derhalve variërend in rang van luitenant-kolonel tot wachtmeester. De herhalingen zullen echter slechts een dag of enkele dagen omvatten en zijn bedoeld om de noodzakelijke bedieningsvaardigheid van de Leopard-II op peil te houden. De frequentie waarin dit moet gebeuren is nog in onderzoek, maar het zou bv. eens per jaar kunnen zijn.

Het ARIM-systeem zal mogelijk over enige tijd aan een nog nieuwere ontwikkeling moeten worden aangepast. Momenteel wordt namelijk een proef gehouden met een nieuwe categorie van kort-verbandvrijwilligers (KVV'ers) als tankcommandant en tankschutter Leopard-II. Deze worden, vergeleken met de dienstplichtigen, twee maanden langer opgeleid op het Opleidingscentrum Cavalerie en zijn vervolgens tweemaal tien maanden paraat. Vanwege de duur van de KVV-aanstellingen van 28 resp. 26 maanden worden zij ook wel „mini-KVV'ers” genoemd. De bestuurders en laders blijven dienstplichtig en worden dus halverwege de parate periode van de tankcommandant en -schutter afgelost. Aangezien een paraat eskadron eens in de twintig maanden een compleet eskadron aflevert blijven deze Leopard-II-bemanningen derhalve veertig maanden in een RIM-bataljon. Ook nu zal daarna een deel nog moeten doorstromen naar de mobilisabele D-eskadrons. De tussentijds afgezwaide bestuurders en laders worden niet gebruikt voor de RIM-vulling, maar voor tussentijdse vulling van ontstane

vacatures, en voor aanvullingseenheden. Het zal duidelijk zijn dat als in een RIM-periode van twintig maanden korte herhalingsoefeningen nodig zijn, dit zeker in een periode van veertig maanden het geval is. Mogelijk zal vóór de vulling van het D-eskadron zelfs een (korte) herhaling voor de gehele eenheid moeten plaatsvinden teneinde het tactische optreden op te frissen. Indien de proefneming slaagt, en de Legerraad zou besluiten alle Leopard-II-eenheden met mini-KVV'ers te vullen, dan is deze aangepaste ARIM-vulling voor de eerste maal in 1986 te verwachten. Uit het oogpunt van mobilisatievulling heeft deze systematiek het voordeel dat de kwaliteit van de vulling hoger zal zijn dan met de korter opgeleide dienstplichtigen. De aflossing geschiedt minder frequent waardoor een constantere personele bezetting ontstaat, die zich gemakkelijker laat besturen en bewaken. Ook wordt een efficiënter gebruik gemaakt van (zeer) duur opgeleide bemanningen. De huidige dienstplichtige tankcommandanten en -schutters vallen immers na twintig maanden voor het grootste gedeelte uit het systeem en krijgen doorgaans geen nadere mobilisatiebestemming. Tegen relatief lage kosten kan nu de bedieningsvaardigheid langere tijd op peil worden gehouden en behoeft bovendien slechts circa de helft van het aantal tankcommandanten en -schutters Leopard-II onder de wapenen te komen en te worden opgeleid.

Behalve door middel van het RIM-systeem of zijn varianten worden veel eenheden louter gevuld met behulp van het basisaflossingssysteem (zie afb. 5). Ook kan vulling plaatsvinden uit het zg. vrij indeelbare bestand. In het laatste geval bestaan er geen vergelijkbare eenheden in de vredesorganisatie van de KL. Dat is bv. het geval bij veel transport- en geneeskundige eenheden. Hierin zijn vooralsnog geen wijzigingen te verwachten.

Essentieel voor deze vulling is, dat de dienstplichtige bij vertrek met groot of klein verlof het functienummer heeft waarmee hij in de oorlogsorganisatie indeelbaar is. Dat kan een ander nummer zijn dan waarvoor hij aanvankelijk is opgeleid, omdat hij tijdens zijn parate tijd een andere functie heeft vervuld. Zou het functienummer niet worden gewijzigd dan is de kans groot dat hij door de computer wordt ingedeeld op een functie waarvoor hij eigenlijk niet (meer) geschikt is. Bij her-

Afb. 5 Aflossing MOB-eenheden, basissysteem; drie mobilisabele eenheden worden achtereenvolgens gevuld/afgelost door één parate basiseenheid (tussen KV en SP kan een RIM-periode van 14-16 maanden zitten)

halingsoefeningen blijkt dat steeds weer voor te komen, hetgeen jammer en vermijdbaar is.

Vulling met beroepspersoneel

Het dienstplichtige personeel wordt via een gesystematiseerde wijze in de mobilisabele eenheden ingebracht als hiervoor beschreven. Het beroepspersoneel — m.u.v. de reserve-luitenant pelotonscommandant — wordt daarentegen geheel manueel en individueel ingebracht. Op het gebied van de vulling met beroepspersoneel is de afgelopen jaren een aantal maatregelen getroffen die voor de vulling van zowel de parate als de mobilisabele eenheden van groot belang zijn. Daarop zal ik nader ingaan.

Door een aantal oorzaken is de behoefte van de KL aan beroepsofficieren en -onderofficieren voor de oorlogsorganisatie groter dan voor de vredesorganisatie. Bekijkt men de situatie per wapen en dienstvak resp. per onderofficierscategorie dan is er vaak een tekort, soms een min of meer dekende situatie en in een enkel geval (bv. bij de Militaire administratie) een overschot. Het gevolg is, dat veel mobilisabele eenheden over minder beroepspersoneel beschikken dan wenselijk is. De tekorten worden alternatief gevuld met reserveofficieren en dienstplichtige onderofficieren en in de toekomst met reserveonderofficieren. Hoewel de vulling daardoor niet altijd als kwalitatief onvoldoende mag worden beschouwd, bevredigt deze situatie geenszins.

Om hierin verbetering te brengen is in 1979 de Werkgroep vulling oorlogsorganisatie (WVO) ingesteld. De resultaten van deze werkgroep worden thans zichtbaar in de vullingssituatie van zowel parate als mobilisabele eenheden. Zo is bv. de vulling van de mobilisabele cavalerie-eenheden — die tot twee jaar geleden slecht was — op vrijwel 100% van de gestelde behoefte gebracht. Ook bij de infanterie, de artillerie en de genie-eenheden treedt thans een merkbare verbetering op. De maatregelen die hiertoe leiden worden hierna nader besproken en toegelicht.

De activiteiten van de WVO zijn te verdelen in maatregelen op twee gebieden: maatregelen ter optimale benutting van het aanwezige beroepspersoneel en maatregelen ter vermindering van de oorlogsbehoefte aan beroepspersoneel, onder handhaving of eventueel zelfs uitbreiding van de

vredesbehoefte: het op elkaar afstemmen van vredes- en oorlogsbehoefte.

Optimale benutting van het aanwezige personeel

Om een optimale benutting van het aanwezige beroepspersoneel mogelijk te maken, is reeds een aantal maatregelen getroffen, die op korte termijn effect hebben gesorteerd. Hiertoe behoren:

- het indelen in een functie waaraan een hogere of lagere rang is verbonden;
- het indelen van studerenden (Hogere Militaire Vorming, universiteit/hogeschool of langdurige opleidingen);
- het indelen in een functie bij een ander wapen/dienstvak of categorie;
- het indelen van gespecialiseerd personeel bij het wapen/dienstvak van herkomst, bv. officieren van de Technische staf, Militair psychologische en sociologische dienst e.d.;
- het indelen in een mobilisabele functie ook als men niet op een vredesfunctie is geplaatst (zg. brieflastgeving);
- het vullen van vacatures met alternatieve categorieën, i.c. reserveofficieren en dienstplichtige onderofficieren.

Deze maatregelen hebben uiteraard een hoger indelingspercentage tot gevolg. Een bezwaar is, dat voor bepaalde functies meer aan opleiding moet worden gedaan. Zo worden bv. officieren van de Militaire administratie (MA) commandant verzorgingspeloton; instructeurs Lichamelijke opvoeding/sport (LO/S) behandelaar materieel en toegevoegd S4; onderofficieren MA en LO/S adjudant personeel en toegevoegd S1. Desondanks is er nog steeds een tekort aan beroepsmilitairen.

Er zijn echter ook nog beroepsmilitairen zonder mobilisatiebestemming. Die groep is nodig als „werkvoorraad”, maar is ook deels niet indeelbaar. Dat laatste kan zijn om persoonlijke redenen (medisch niet of niet geheel geschikt), om reden van onmisbaarheid (nodig voor bv. de handlangerregelingen of UM-regeling) of vanwege te korte indelingstijd (spoedige overplaatsing, tijdelijk verblijf in het buitenland enz.). Dat personeel wordt bij mobilisatie alsnog ingedeeld (de afdeling Mobilisatievoorbereiding vult voor afkondiging van een mobilisatiefase zoveel mogelijk de vacatures), of komt na de laatste mobilisatiefase in het aanvullingssysteem.

Het op elkaar afstemmen van vredes- en oorlogsbehoefte

Behalve een optimale benutting van het aanwezige beroepspersoneel dient een structurele afstemming plaats te vinden tussen de behoefte van de KL in de vredes- en oorlogsorganisatie. De KL beschikt in oorlogstijd nu eenmaal niet over meer beroepspersoneel dan in vredestijd. Die afstemming dient in twee richtingen plaats te vinden.

Enerzijds dient ervoor te worden gezorgd dat in de vredesorganisatie voldoende beroepspersoneel is opgenomen om in de behoefte van de oorlogsorganisatie te voorzien. Die afstemming dient niet alleen in haar totaliteit plaats te vinden, maar ook per wapen/dienstvak/categorie en in principe zelfs per rang. Dat is van belang bij o.a. de verdeling van functies over militairen en burgers. Ten behoeve van de vulling van de oorlogsorganisatie dient de KL te beschikken over „parkeerfuncties”, waarop zowel militairen als burgers kunnen worden geplaatst. Deze parkeerfuncties dienen in beschouwing te worden genomen bij het project „functieanalyse”, waarbij de zwaarte van de functie wordt vastgesteld en dus de rang die daarmee verband houdt. Indien noodzakelijk dient, in verband met de beschikbaarheid aan militairen van een bepaalde rang, in de vredesorganisatie bovendien te kunnen worden afgeweken van de rang die de functie volgens de functieanalyse inhoudelijk vraagt. Die afwijking in rang is doorgaans een afwijking naar boven: militairen kunnen dus in vredestijd worden belast met voor hen soms (te) lichte functies teneinde hen met de vereiste kennis en ervaring beschikbaar te hebben voor zware en verantwoordelijke functies in de oorlogsorganisatie. Het is duidelijk dat beide zaken op zich reeds complexe problemen zijn, waarin — behalve zuiver zakelijke argumenten — ook groepsbelangen een rol kunnen spelen.

Wat reeds gedeeltelijk is gerealiseerd (bv. bij de cavalerie) of binnenkort zal worden verwezenlijkt, is het andere deel van de afstemming, nl. het aanpassen van de behoefte aan beroepspersoneel in de oorlogsorganisatie, zowel bij de parate als bij de mobilisabele eenheden, en het herverdelen van dat personeel. Uitgangspunt daarbij is, zoals vermeld, dat na mobilisatie *alle* eenheden minimaal moeten kunnen beschikken over het *noodzakelijk* geachte beroepspersoneel. Indien dat personeel

niet op vredesfuncties beschikbaar is, moet het worden vrijgemaakt uit (parate) eenheden door het tijdens de mobilisatie te vervangen door andere categorieën personeel. In concreto houdt dat in, dat bepaalde functies waarop in vredestijd beroepspersoneel is geplaatst, in oorlogstijd worden vervuld door reserveofficieren, reserve- of dienstplichtige onderofficieren, of korporaals. Verder moet nog worden onderzocht of de behoefte aan beroepspersoneel — waar dat mogelijk is — kan worden verminderd. Bij alle reorganisaties wordt dan ook kritisch gekeken naar de noodzakelijke behoefte aan beroepspersoneel.

In het kader van de WVO is allereerst onderzocht hoe in oorlogstijd de behoefte aan beroepspersoneel in staven boven het bataljonsniveau zou kunnen worden verminderd ten gunste van de lagere eenheden, met voorop de „Haagse staven”. Vrijwel al deze staven zijn thans gereorganiseerd en de nodige resultaten zijn geboekt. Die zijn echter niet toereikend om de bestaande discrepantie op te heffen. Aangezien de Commando Opleidingen (COKL)-sector geen „winst” meer kan opleveren — vrijwel al het personeel is al op vredesfuncties geplaatst en heeft dus al een mobilisatiebestemming — vormen de eenheden van 1 Lk de enige grote „pool”. Die eenheden beschikken immers over relatief veel beroepspersoneel, dat in vredestijd nodig is om te kunnen functioneren. Daaronder is echter ook een aantal functies die in oorlogstijd op afdoende wijze kunnen worden vervuld door reserveofficieren, reserveonderofficieren of dienstplichtigen. Door die uitwisseling van personeel kunnen zowel de parate als de mobilisabele eenheden beschikken over het noodzakelijke beroepspersoneel. Als voorbeeld is in afb. 6 aangegeven om welke functies het bij een paraat en een mobilisabel tankbataljon gaat. Daarbij dienen voor een goed begrip de volgende toelichtingen.

Allereerst dient men te beseffen dat het ingedeelde reserve- en dienstplichtig personeel van de parate eenheid in de eerste mobilisatiefase wordt opgeroepen. Het eigen personeel heeft een oproep in de eerste, tweede of derde mobilisatiefase, en tot de afkondiging van die fase blijft dat personeel ter beschikking van de commandant. Indien echter 1 Lk zou moeten verplaatsen voordat de eerste en/of de volgende mobilisatiefasen zijn afgekondigd, dient het beroepspersoneel met een mobili-

satiebestemming elders niet te worden meegenomen. Dit personeel zou dan immers naar Nederland moeten terugkeren, hetgeen een onnodige vertraging van de mobilisatie tot gevolg heeft.

Ten tweede valt op, dat bij het KV-eskadron zowel de commandant als de plaatsvervangend commandant reserveofficiëren zijn. Het is duidelijk dat dit eskadron bij voorkeur niet in deze samenstelling zijn operationele taak dient uit te voeren. Bij de mobilisabele tankbataljons is in de organisatie opgenomen dat één van beiden een beroeps-officier is en de ander een reserveofficier. De parate bataljonscommandant kan echter door herverdeling van zijn officieren een zelfde situatie bereiken, daarbij rekening houdend met de persoonlijke kwaliteiten van de beschikbare officie-

ren. Administratief is dat echter, gelet op de snelle wisselingen in de parate functies, in de Oorlogsappellijst (OAL) niet bij te houden. Ook het probleem dat de KV-eenheid op telegram X reeds opkomt, terwijl de beide reserveofficiëren pas op telegram R worden opgeroepen, dient de bataljonscommandant met eigen middelen op te lossen, hetgeen wellicht niet gemakkelijk, maar wel uitvoerbaar is.

Ten derde wil ik erop wijzen, dat vervanging van beroepspersoneel niet automatisch een kwalitatieve vermindering behoeft in te houden. Het reservepersoneel zal doorgaans langdurig op functie ingedeeld blijven en het bataljon op den duur door en door kennen. Ook kan met dit personeel een hechte band ontstaan door het te betrekken bij informele activiteiten van het bataljon. Voorts bestaat de mogelijkheid het regelmatig in hun functies te trainen tijdens oefeningen. Wel moet hieraan de waarschuwing worden toegevoegd dit niet te overdrijven door het meermalen per jaar te doen oproepen. (Veel reserveofficiëren vinden het overigens zeer plezierig bij een paraat bataljon te zijn ingedeeld; dit is voor hen concreter dan een mobilisabele eenheid en brengt meer betrokkenheid mee.)

Ten vierde wil ik wijzen op de sportinstructeurs geplaatst op de mobilisabele functies van behandelaar materieel of toegevoegd S4. Dit is het resultaat van een andere WVO-actie. Zoals wellicht bekend vormen de sportinstructeurs een eigen onderofficiërs-categorie met een initiële opleiding op de Koninklijke Militaire School. Tijdens die opleiding worden zij tevens opgeleid tot materieelbehandelaar. Aansluitend aan de Dienstvaktechnische opleiding van de Hogere Onderofficiërsvorming (DTO-HOOV), maar voorlopig nog rechtspositioneel daarvan gescheiden, worden zij opgeleid tot toegevoegd S4 op bataljonsniveau. Naar mijn mening dient dit t.z.t. te worden opgenomen in de DTO. Het is immers vreemd te eisen dat een onderofficier zich wèl dient te kwalificeren voor de uitvoering van zijn — overigens belangrijke — vredeswerkzaamheden in de naasthogere rang maar dat hij dat niet zou behoeven te doen voor zijn oorlogswerkzaamheden.

Ten slotte wil ik nog vermelden dat het streven erop is gericht personeel van een parate eenheid zoveel mogelijk een mobilisabele bestemming te geven bij de eigen dochtereenheid. Ik verwacht

Afb. 6 Overzicht functieomzettingen bij paraat/mobilisabel tankbataljon (* = beroeps)

Functie oud	Functie nieuw	
	PARAAT	MOB
- 1* maj plv BC	v 1* maj cav/nbc o 1 maj cav/ nbc	o 1 maj cav/nbc
- 1* aoo BI	v 1* aoo cav o 1 ritm cav	o 1 ritm cav
- 1* ritm S-1	v 1* ritm cav o 1 ritm cav	o 1 ritm cav
- 1* ritm S-2	v 1* ritm cav/nbc o 1 ritm cav/nbc	o 1 ritm cav/nbc
- 1* ow toeg S-4	v 1* ow cav o 1* sm log (LO/S)	o 1* sm log (LO/S)
- 1* wmr vbdgp	v 1* wmr vbdn o 1 wmr vbdn	o 1 wmr vbdn
bevoepel/cogp		
- 1* aoo beh/nbc	- 1* aoo beh/nbc	o 1* sm beh/nbc
- 1* sm beh/nbc	v 1* sm beh/nbc	o 1* sgt beh/nbc
- 1* sgt beh/nbc	- 1* sgt beh/nbc	o 1* sgt bhd mat alg (LO/S)
- 2* sgt bhd mat alg	v 2* sgt bhd mat alg	
- 1 wmr vzg	o 1* sgt bhd mat alg (LO/S) o 2 wmr vzg - 1 wmr vzg	o 3 wmr vzg
onhgp wvtgn onhpel		
- 1* sgt onh wvtgn	v 1* sgt onh wvtgn o 1 sgt onh wvtgn	
- 1* ritm C-Svesk	v 1* ritm cav o 1 ritm cav	o 1 ritm cav
- 1* ritm C-Aesk	- 1* ritm cav	o 1* ritm cav
- 1* Int plv C-Aesk	- 1* Int cav/nbc	o 1 Int cav/nbc
- 1* ritm C-Besk	- 1* ritm cav	o 1* ritm cav
- 1* Int plv Besk	- 1* Int cav/nbc	o 1 Int cav/nbc
x 1* ritm C-Cesk (KV)	o 1 ritm cav	o 1 ritm cav
x 1* Int plv C-Cesk (KV)	o 1 Int cav/nbc	
o 1 Int plv C-Cesk (Mob)	—	o 1* Int cav/nbc
C-Desk (nieuw)	o 1 ritm cav	o 1 ritm cav
plv-C-Desk (nieuw)	o 1* Int cav/nbc	o 1* Int cav/nbc

dat zulks de betrokkenheid bij de mobilisabele eenheid zeer ten goede zal komen, hetgeen een kwaliteitsverbetering kan inhouden.

Vervolgens twee specifieke knelpunten.

COMMANDANTEN ONDERHOUDSGROEP

In de vulling van de mobilisabele eenheden bestaat een tekort aan capabele commandanten onderhoudsgroep op compagniesniveau. De oorzaak daarvan is dat de oorlogsbehoefte aan onderofficieren van de categorie voertuigtechnicus circa 350 groter is dan de vredesbehoefte. Die functies worden grotendeels gevuld met dienstplichtige sergeanten. Deze hebben echter voor het grootste deel geen parate ervaring, aangezien zij meestal (hulp)instructeur zijn geweest op het Opleidingscentrum Technische Dienst. Technisch zijn zij wellicht goed, maar operationeel zijn zij voor de functie van commandant onderhoudsgroep minder geschikt of ongeschikt. Voor de oplossing van dit probleem zijn twee maatregelen in uitvoering. De eerste is, dat bij de parate eenheden van 1 Lk dienstplichtige en KVV-sergeanten boven de sterkte worden geplaatst ten einde het vak te leren. In het algemeen worden KVV-sergeanten bij eenheden met rupsvoertuigen geplaatst, en dienstplichtige sergeanten bij eenheden met wielvoertuigen. Na het afzwaaien dan wel na tien maanden parate ervaring krijgt dit personeel een lastgeving bij een soortgelijke mobilisabele eenheid. Overigens zijn door wervingstekorten bij de KVV'ers thans ook dienstplichtigen bij rupseenheden geplaatst. Die sergeanten moeten niet als „krulljongens” worden gebruikt omdat zij „toch maar extra” zijn, of bv. slechts worden belast met de onderhoudsadministratie, maar volwaardig worden geschoold voor hun functie in de mobilisabele eenheid.

De tweede activiteit vindt plaats in het kader van de herstructurering van de materieeldienst 1 Lk. Hierin wordt getracht de bestaande tekorten te verminderen door functies voor KVV- of dienstplichtige sergeanten in parate hersteleenheden op te nemen. Die onderofficieren kunnen dan doorstromen naar daaraan gerelateerde mobilisabele hersteleenheden. Onder handhaving van de vereiste kwaliteit kunnen daardoor, naar verwachting, de tekorten aanzienlijk worden verminderd. Bovendien komt meer beroepspersoneel beschikbaar voor indeling op het 2e echelon.

MATERIEELBEHEERDER

Een ander knelpunt is de vulling van de functies van materieelbeheerder en behandelaar materieel. Die functies moeten worden gevuld met onderofficieren van de categorie materieelbeheerder. Tussen de vredes(„v”)- en de oorlogs(„o”)-behoefte bestaat een discrepantie van circa 430 man ten nadele van de o-behoefte. Ook hiervoor zijn twee samenhangende maatregelen in uitvoering. De eerste, hiervoor reeds aangeduid, is de inschakeling van de instructeurs LO/S als materieelbehandelaar. Na hun initiële opleiding op de KMS zullen zij periodiek functietraining moeten ondergaan tijdens oefeningen in groter verband. In samenwerking met de sectie LO/S van de staf COKL, waaronder alle sportinstructeurs vallen, zal dit worden georganiseerd. In totaal zullen hierdoor uiteindelijk ongeveer 100 functies kunnen worden gevuld. De tweede maatregel is het terugbrengen van de behoefte aan materieelbeheerders bij de verzorgingspelotons van de bataljons (zie afb. 6). Daarbij zullen in oorlogstijd één adjudant c.q. sergeant-majoor beheerder en één sergeant beheerder zijn ingedeeld (alsmede een sergeant behandelaar LO/S). De overige functies worden gevuld met dienstplichtige sergeanten verzorging. Na effectuering van deze maatregel rest mogelijk nog een klein tekort, ter oplossing waarvan de behoefte in de verzorgende eenheden moet worden doorgelicht, dan wel de vredesorganisatie moet worden vergroot.

Vulling met reservepersoneel

Het reservepersoneel van de landmacht bestaat thans uit reserveofficieren en reservepersoneel beneden de rang van tweede luitenant: reserveonderofficieren en reservekorporaals. Ook het personeel van het Korps Nationale Reserve behoort daartoe, evenals de dienstplichtigen die in Libanon of Sinai hebben gediend. De laatste twee groepen blijven hier verder buiten beschouwing. Uit de beschrijving van de vulling met beroepspersoneel moge duidelijk zijn geworden, dat door de omzetting van functies een groter beroep wordt gedaan op reserveofficieren. Het aantal organieke reserveofficiersfuncties bedraagt thans ongeveer 9000. Dit aantal zal nog iets toenemen, maar zal onder de 9500 blijven.

Voor de vulling van de mobilisabele eenheden zijn

voorts de nieuwe personeelscategorieën van reserveonderofficieren en reservekorporaals van belang. Op 1 januari 1983 zijn deze ingesteld. De grootste groep die hiertoe verplicht komt te behoren zijn de KVV'ers, Technisch Specialisten en Vrijwillig Nadieners die na 1 januari 1983 bij de KL zijn ingestroomd of hun verblijf in werkelijke dienst hebben verlengd. Deze groep omvat ca. 1000 à 1200 personen per jaar. Degenen die op 1 januari 1983 al in dienst waren kunnen vrijwillig tot het reservepersoneel toetreden. Doen zij dat niet dan vallen zij als regel terug in de status van dienstplichtige. Voorts komen tot de categorie reserveonderofficieren te behoren de beroeps- onderofficieren (KMS) die voortijdig vrijwillig de dienst hebben verlaten.

Dit reservepersoneel is voor de KL waardevol aangezien het over een militaire ervaring van minimaal vier jaar beschikt. In de oorlogsorganisatie zijn voor hen nog geen organieke functies opgenomen, zoals bij de reserveofficieren het geval is. Het realiseren daarvan, door omzetting van beroeps- of dienstplichtigenfuncties, zal in de komende jaren moeten geschieden. Om deze functies te kunnen blijven vullen, dient een gegarandeerde „produktie” te bestaan. Dat is voor de korporaals Technisch Specialist geen probleem, voor hen zijn er organieke plaatsen in de vredesorganisatie, voornamelijk binnen 1 Lk. Voor de reserveonderofficieren is het echter wel een probleem. De meeste onderofficieren KVV worden namelijk beroepsvervangend ingezet. Zodra weer beroepsmilitairen voor deze functies beschikbaar zijn stopt de „aanmaak” van reserveonderofficieren. Bovendien wordt voor de reguliere sergeanten-KVV-functies een groot deel opgeleid en geplaatst op functies waaraan alleen in vreedstijd behoefte is, bv. in de administratie en in de automatisering. Slechts een klein deel komt terecht op typische troepenfuncties waaraan in de oorlogsorganisatie juist zo'n behoefte bestaat. Er dienen voor een gegarandeerde produktie van reserveonderofficieren dus meer organieke KVV-functies in de organisatie te worden opgenomen, gerelateerd aan het aantal te vullen functies in de oorlogsorganisatie. Als vuistregel kan daarbij gelden, dat achter elke KVV-functie maximaal drie reserveonderofficiersfuncties kunnen worden opgenomen, waarvan één een reservesergeant-majoorfunctie kan zijn.

Een apart probleem vormen de TS-rijinstructeurs. Zij kunnen uiteraard als chauffeur worden ingezet, doch missen elke parate ervaring. Bovendien zit een groot deel in de handlangerregeling, waardoor zij geen mobilisatiebestemming kunnen hebben. Een goede bestemming zou bv. kunnen zijn een chauffeursfunctie bij het KMC of bij de transporteenheden van het Nationaal Logistiek Commando. De daarvoor noodzakelijke omscholingen kunnen eventueel nog tijdens hun verblijf in werkelijke dienst plaatsvinden.

Voor het reservepersoneel beneden de rang van tweede luitenant is een apart bevorderingsvoorschrift van kracht. Dit is — evenals bij de dienstplichtigen — gebaseerd op een bevordering na beproefde geschiktheid. Dit houdt in, dat bevordering kan plaatsvinden aan het einde van een herhalingsoefening (inbegrepen cursussen), d.w.z. op de laatste dag. Daardoor kunnen korporaals (I) — in de praktijk in beperkte mate — worden bevorderd tot sergeant, sergeanten tot sergeanten-majoor en deze weer tot adjudant-onderofficier. In sommige gevallen is bevordering tot sergeant I mogelijk. Reservesergeanten-majoor zijn er thans nog niet, maar zullen wellicht aan het einde van 1985 voor het eerst komen, bij het KMC. De eerste bevordering tot adjudant zal nog lang op zich laten wachten. Dat is echter alleen reëel en efficiënt, indien betrokkene bereid zal zijn na zijn 40e levensjaar vrijwillig tot het reservepersoneel te blijven behoren.

Resterende knelpunten en verdere ontwikkelingen

Met de hiervoor beschreven maatregelen worden de grootste kwantitatieve en kwalitatieve problemen in de personele vulling van de mobilisabele eenheden opgeheven of althans tot aanvaardbare proporties teruggebracht. De resterende knelpunten worden voornamelijk in toekomstige reorganisaties en plannen meegenomen. In dit verband kan nog worden genoemd de vulling bij de genie, de geneeskundige troepen en de geneeskundige dienst. Bij deze eenheden komt thans nog veel alternatieve vulling voor, die gelukkig kwalitatief op een zeer aanvaardbaar niveau staat. De verdere aandacht in de verbetering van de vulling zal zich in komende jaren richten op het verbeteren van de individuele kwaliteit. Zoals reeds is aangegeven zal het beroeps Personeel vaker op mobilisabele

functies worden geplaatst, waarvoor het volgen van functionele opleidingen en functietrainingen is vereist. De toeneming van het aantal reserveofficieren in bepaalde sectoren, bv. gevechtsinlichtingen, zal eveneens een toeneming van de cursusbehoefte tot gevolg hebben. Voorts zal, omdat cursussen geen ervaring meebrengen, ook bij hen een grotere behoefte ontstaan aan functietraining. Daar staat gelukkig tegenover dat de indelingstermijn, zeker voor de reserveofficieren en bijzondere categorieën van beroepspersoneel, lang kan zijn.

Ook dient de vraag zich aan of voor bepaalde functies gedurende de eerste oefening kan worden opgeleid, waarna vervolgens het betrokken personeel een reeks van functies kan doorlopen. Daartoe dient het functiebestand voor wat betreft de rangen evenwichtig te worden opgebouwd, zodat een loopbaan- en carrièregang kan worden geboden. Een voorbeeld is eveneens de inlichtingensector.

Uit het voorgaande zal duidelijk zijn geworden, dat er zowel voor het beroeps- als voor het reservepersoneel een duidelijke toeneming is geweest — en ten dele nog is — van activiteiten ten behoeve van de vervulling van mobilisabele functies. In toenemende mate verzoeken commandanten hun personeel op bepaalde momenten daarvan vrij te stellen. Ook het aantal rekesten van reservemilitairen, vooral in de rang van luitenant en kapitein, voor uitstel van herhaling is aanzienlijk toegenomen. Ik denk dan ook, dat de grens van het haalbare wordt genaderd en dat het aantal herhalingsactiviteiten, hoe nuttig ook, niet verder kan worden verhoogd. Dit dwingt ons tot de vraag of, en zo ja op welke wijze, de efficiency van de herhalingsoefeningen kan worden verhoogd. Pasklare oplossingen zijn er echter nog niet en zij zullen ook niet gemakkelijk kunnen worden gevonden.

Samenvatting

De personele vulling van de mobilisabele eenheden staat in haar totaliteit zeker op een zeer aanvaardbaar niveau. In sommige sectoren zijn er echter vullingsstekorten, voornamelijk veroorzaakt door een discrepantie tussen de omvang van de vredes- en oorlogsorganisatie. Door het treffen van maatregelen, gericht op een betere benutting van het aanwezige beroepspersoneel, is de vul-

lingssituatie in de afgelopen jaren reeds verbeterd. Desondanks is bij diverse wapens/dienstvakken/onderofficierscategorieën een onbevredigende situatie blijven bestaan. Door de activiteiten van de Werkgroep Vulling Oorlogsorganisatie worden de knelpunten in de vulling aangepakt en grotendeels weggewerkt. Ook in de realisatie van de legerplannen wordt de afstemming van vredes- en oorlogsbehoefte thans consequent meegenomen. Het resultaat daarvan is o.a. dat meer functies worden toegekend aan reservepersoneel (vnl. reserveofficieren) en aan dienstplichtigen; dat de staven boven bataljonsniveau in oorlogstijd over minder beroepspersoneel beschikken; en dat beroepspersoneel uit parate eenheden wordt vrijgemaakt voor de vulling van de mobilisabele eenheden. Als gevolg daarvan dient meer te worden gedaan aan opleiding en training van het ingedeelde personeel. De werkzaamheden zijn nog lang niet afgerond. In de toekomst zal in de te treffen maatregelen verschuiving plaatsvinden van het kwantitatieve naar het kwalitatieve aspect. Wanneer alle lopende projecten zijn afgerond komt de vullings-situatie grotendeels overeen met de gestelde behoefte. Een vergroting van de behoefte aan cursussen, functietraining e.d. is van dit alles het gevolg. Het aantal herhalingsoefeningen e.d. nadert echter het maximaal haalbare, gelet op de belasting die de deelneming voor het betrokken reserve- en beroepspersoneel meebrengt.

Slotopmerkingen

Met dit artikel heb ik willen duidelijk maken, dat de personele mobilisatievoorbereiding een levendig geheel is, waarin de laatste jaren veel is veranderd. Ook hoop ik dat duidelijk is geworden, dat het goed functioneren van de oorlogsorganisatie in hoge mate afhankelijk is van de inzet van het ingedeelde personeel. Voor het reservepersoneel is dat een belasting naast de burgerbaan, die in de afgelopen jaren duidelijk is toegenomen. Voor het beroepspersoneel is het een belasting naast die van hun vredeswerkzaamheden, die zij in hun drukke taak vaak als verstoring ervaren. Ik hoop echter dat het belang ervan wordt ingezien, en dat bovendien bij deelneming aan mobilisatieactiviteiten eventuele vullingsafwijkingen kunnen worden geplaatst in het licht van de personeelssituatie van de KL.

mr. W. van den Berg

kolonel van de militair juridische dienst

Heiligt het militaire doel de middelen?

Wanneer men zich de vele wijze woorden, uitgesproken of neergeschreven naar aanleiding van het probleem dat men zou kunnen aanduiden als: „het dienstbevel en zijn elementen, de gehoorzaamheidsplicht en de uitzonderingen daarop”, voor de geest haalt, dan wordt men vervuld met een diep gevoel van medelijden voor meerdere en mindere die al deze theorie in de praktijk moeten verwerken bij het bepalen van hetgeen zij wel of niet moeten of mogen doen of laten en dan gevoelt men de gedachte (die natuurlijk snel weer moet worden onderdrukt) bij zich opkomen dat het systeem „Befehl ist Befehl” toch ook zijn voordelen had.

Aldus mijn leermeester in het militaire straf- en tuchtrecht De Graaff, in leven bijzonder hoogleraar in het militaire recht, in een bijdrage in het Militair Rechtelijk Tijdschrift in 1956.¹

In 1985 is er nog steeds alle reden voor dit gevoel van medelijden. Literatuur en rechtspraak zijn zich blijven bezighouden met aard en omvang van de militaire gehoorzaamheidsplicht en het inmiddels bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediende wetsontwerp nr 16813 (R1165) voorziet voor militairen zelfs in een nieuwe strafuitsluitingsgrond, die kan worden ingeroepen door de bevelsontvanger die een rechtmatig bevel niet opvolgt, te goeder trouw menende dat het onrechtmatig is.

Dienstbevel en oorlogsmisdrijf

Over één soort dienstbevelen bestaat echter volstrekte duidelijkheid: een bevel waarin wordt opgedragen tot een handelen in strijd met de wetten en gebruiken van de oorlog (dus tot het plegen van een zg. oorlogsmisdrijf) behoort te worden geweigerd. De stelligheid waarmee deze uitspraak kan

¹ H. H. A. de Graaff — Enkele opmerkingen over de verhouding van bevel en voorschrift. *Mil. Recht. Tijdschr.* 49(1956)225.

worden gedaan, wordt ontleend aan het curieuze artikel 10 van de Wet Oorlogsstrafrecht², dat de mogelijkheid van een beroep op de strafuitsluitingsgrond van het ambtelijk bevel uitsluit voor hem die meent een bevel tot het plegen van een oorlogsmisdrijf te moeten opvolgen.

Een omstreden artikel. Verscheidene auteurs³ hebben naar mijn oordeel op overtuigende wijze aangetoond dat de uitsluiting van een strafuitsluitingsgrond voor een bepaalde categorie strafbare feiten niet alleen rechtstheoretisch minder fraai kan worden genoemd, maar ook praktisch zeker bedenkingen oproept.

Blijkens de Memorie van Toelichting bij de thans ingediende wetsontwerpen betreffende het militaire tuchtrecht, blijft de Regering niettemin van mening⁴ dat artikel 10 van de Wet Oorlogsstrafrecht moet blijven bestaan. Aannemende dat het wetsontwerp op dit punt ongeamendeerd het Staatsblad zal halen, zal voor de toekomst de Nederlandse militair dan ook onderworpen blijven aan een speciale strafrechtelijke positie, daaruit bestaande dat hij zelf aansprakelijk zal worden gesteld voor het plegen van handelingen die strijdig zijn met de „wetten en gebruiken van de oorlog”, ongeacht of hij deze handelingen pleegt op bevel, op eigen initiatief, dan wel opzettelijk toelaat dat aan hem ondergeschikten zich daaraan schuldig maken.

Dit nu brengt mee dat in de opleiding van militairen voldoende aandacht zal moeten worden be-

² Wet van 10 juli 1952, Stbl 408.

³ B. V. A. Röling — *Ned. Tijdschr. Int. Recht* (1959)263; *Ned. Jur. Blad* (1971)514; F. Kalshoven — *Ned. Jur. Blad* (1971)888; W. H. Vermeer — *Mil. Recht. Tijdschr.* 65(1972)1; jhr. Th. W. van den Bosch — *Beschouwingen over het militaire dienstbevel*. Zutphen (1976)28; N. Keyzer — *Mil. Recht. Tijdschr.* 73(1980)344.

⁴ *Memorie van Toelichting* op artt 131 en 132 van wetsontwerp nr 16831 (R1165) tot wijziging van het Wetboek van Militair Strafrecht i.v.m. de herziening van het militair tuchtrecht en ter afschaffing van de doodstraf.

steed aan die wetten en gebruiken van de oorlog. Bovendien echter stelt een en ander eisen aan de kwaliteit van de geldende regels. Zij moeten duidelijk zijn, niet voor velerlei uitleg vatbaar en toepassing mogelijk maken in situaties waarvoor zij zijn bedoeld, te weten in het gewapend conflict. Dat de besluitvorming onder die omstandigheden niet optimaal pleegt te verlopen, onderstreept slechts de eisen, die aan voor die omstandigheden bedoelde regels mogen en moeten worden gesteld.

Aanvullende protocollen bij de Geneefse verdragen

Dit brengt mij naar het eigenlijke onderwerp van mijn betoog. Aan het Nederlandse parlement is nl. ter goedkeuring voorgelegd een tweetal Aanvullende Protocollen bij de Verdragen van Genève van 12 augustus 1949, betreffende de bescherming van de slachtoffers van internationale gewapende conflicten (Protocol I) respectievelijk van niet-internationale gewapende conflicten (Protocol II).⁵ Deze twee Protocollen zijn het produkt van een Diplomatieke Conferentie ter herziening van het humanitaire oorlogsrecht, die in de jaren 1974-1977 te Genève is gehouden en waaraan door meer dan honderd delegaties is gewerkt. Indien en zodra Nederland tot ratificatie zal zijn overgegaan, zal een omvangrijk stuk nieuw volkenrecht ook voor de Nederlandse militair rechtstreeks bindend zijn geworden.

Ik stel mij voor u uit de veelheid van onderwerpen die met name het uitgebreide Protocol I (handelend over het internationale gewapende conflict) bevat, één onderwerp voor te leggen. Een onderwerp dat naar mijn oordeel indicatief is voor een beoordeling van het geheel. Ik heb daarvoor gekozen het begrip *militair doel*; niet in de betekenis van een afgeleide van het politieke (oorlogs)doel, maar in de betekenis van (ik citeer de in het Protocol I gegeven omschrijving):

... objecten die naar hun aard, ligging, bestemming of gebruik een daadwerkelijke bijdrage tot de krijgsverrichtingen leveren en waarvan de gehele of gedeeltelijke vernietiging, verovering of onbruikbaarmaking onder de omstandigheden van dat moment een duidelijk militair voordeel oplevert.

Voor de duidelijkheid merk ik op, dat deze definitie

⁵ Zie voor de Nederlandse vertaling van deze protocollen *Tractatenblad* (1980)(87 en 88).

tie is opgenomen in het deel dat de algemene bescherming van de burgerbevolking tegen de gevolgen van de vijandelijkheden tot strekking heeft. De bespreking van het militaire doel kan dan ook niet buiten het verband worden gezien van enkele andere onderwerpen die in dat zelfde deel regeling vinden. Speciaal heb ik hierbij op het oog de inhoud van het begrip aanval en het vereiste van proportionaliteit, dat hierbij in acht moet worden genomen.

Het militaire doel

Verboden zijn dan in de eerste plaats aanvallen die niet op een aldus omschreven militair doel zijn gericht. Een dergelijke verboden aanval wordt aangemerkt als niet-onderscheidend. Andere vormen van niet-onderscheidende — en dus verboden — aanvallen, zijn aanvallen met gebruikmaking van middelen of methoden die niet op een vastgesteld militair doel kunnen worden gericht, en aanvallen met gebruikmaking van middelen of methoden waarvan de gevolgen niet kunnen worden beperkt zoals het Protocol dit vereist. Voorts worden als niet-onderscheidend beschouwd aanvallen waarbij een aantal duidelijk gescheiden en als zodanig te onderscheiden militaire doelen alsmede concentraties burgers of burgerobjecten, wordt aangemerkt als één enkel militair doel (het zg. „target area bombing”). In de vijfde plaats moet worden vermeld het verbod van aanvallen op overigens legitieme militaire doelen die naar verwachting bijkomend verlies van mensenlevens onder de burgerbevolking, verwonding van burgers, schade aan burgerobjecten of een combinatie daarvan tot gevolg zullen hebben in een mate die buitensporig zou zijn in verhouding tot het verwachte tastbare en rechtstreekse militaire voordeel (het hiervoor al genoemde proportionaliteitsvereiste). Een apart verdrag is reeds in 1954 gewijd aan de bescherming van zg. culturele goederen en plaatsen van godsdienstige verering. Vervolgens is een verbod opgenomen om aanvallen te richten op werken of installaties die gevaarlijke krachten bevatten, zoals stuwdammen, dijken en kerncentrales. Dit laatste verbod geldt zelfs indien de werken of installaties voldoen aan de voorwaarden gesteld aan het militaire doel. Ten slotte zijn aanvallen verboden op voor het overleven van de burgerbevolking onmisbare objecten zoals voedingsmidde-

len, landbouwgebieden waar voedingsmiddelen worden geproduceerd, oogsten, vee, drinkwaterinstallaties en dergelijke. Deze verboden zijn overigens geclausuleerd.⁶

Op drie vraagpunten wil ik thans nader ingaan. In de eerste plaats zal ik aandacht besteden aan de vraag of, en in hoeverre de in het Aanvullende Protocol I geformuleerde beperkingen en voorwaarden te stellen aan het militaire doel nieuw zijn, of slechts een bevestiging inhouden van reeds in het internationale recht bestaande gewoonten of in verdragen neergelegde beginselen. Vervolgens lijkt het relevant de vraag aan de orde te stellen of de voorliggende beperkende bepalingen de duidelijkheid bezitten die noodzakelijk is om ook maar enige verwachting te mogen koesteren met betrekking tot de naleving onder de omstandigheden waarvoor zij zijn bedoeld. Ten slotte kan niet worden ontkomen aan de vraag naar de zin van de verdere ontwikkeling van het *ius in bello*, gezien in het licht van de aanwezige nucleaire bewapening.

Nieuwe beperkingen en voorwaarden, te stellen aan het militaire doel

Het beginsel dat de burgerbevolking als zodanig geen militair doel mag zijn, maar ook overigens zo veel mogelijk moet worden gespaard, is zeker niet nieuw. De beide Haagse Vredesconferenties, gehouden in 1899 en 1907, hebben een verdrag met reglement tot stand gebracht dat nog steeds in belangrijke mate de codificatie bevat van de „wetten en gebruiken van de oorlog te land”.

Uit een aantal artikelen van dit Landoorlogsreglement komt de erkenning naar voren dat de oorlogvoering niet aan de burgerbevolking zal voorbijgaan. Te denken valt bv. aan het artikel waarin vernieling van vijandelijke eigendommen wordt toegestaan, mits „door oorlogsnoodzaak gebiedend gevorderd”.

Dat de burgerbevolking als zodanig niet mag worden aangevallen, derhalve nimmer militair doel mag zijn, is evenmin uitdrukkelijk in het Landoorlogsreglement neergelegd. Ook in de verslagen van de Haagse Vredesconferentie treft men daarover niets aan. Aan de andere kant leveren toch de artikelen inzake het niet onbegrensde recht tot keuze van de middelen en de „open-staddoctrine”

⁶ Protocol I, artt 51,4; 51,5; 52,2; 53 en 56.

aanwijzingen op dat het beginsel van het onderscheid tussen het militaire doel en de burgerbevolking of andere civiele doelen, moet worden geacht in het Landoorlogsreglement te zijn begrepen.⁷

De vraag is echter wel of de praktijk van de oorlogvoering sedert 1907 niet een zodanige omvang van het aantal schendingen heeft opgeleverd van het verbod de burgerbevolking als zodanig aan te vallen en van het gebod die burgerbevolking zo veel mogelijk te ontzien, dat die beginselen moeten worden geacht hun rechtskracht te hebben verloren. Men vindt deze opvatting in de literatuur wel verdedigd met argumenten die veelal zijn te herleiden tot enerzijds een bepaalde visie op de praktijk van de in het recente verleden gevoerde oorlogen en anderzijds tot bepaalde verwachtingen met betrekking tot toekomstige gewapende conflicten.

Hoewel niet kan worden ontkend dat met name de recente krijgsgeschiedenis vele voorbeelden oplevert van schendingen van het gebod de burgerbevolking zo veel mogelijk te ontzien en — duidelijker nog — van het verbod de burgerbevolking als zodanig aan te vallen, kan daaruit toch niet een vaste praktijk worden afgeleid. Maar vooral: men kan bezwaarlijk volhouden dat die afwijkingen worden gedragen door een gewijzigde rechtsovertuiging. Er zijn immers talrijke gevallen bekend waarin belligerenten hetzij protesteerden tegen schendingen van de genoemde beginselen door de andere partij, hetzij omtrent hun eigen acties uitdrukkelijk verklaarden dat die de burgerbevolking zo veel mogelijk ontzagen en derhalve rechtmatig waren.

Ik meen dat de opvatting dat het beginsel inhoudende dat de burgerbevolking als zodanig geen militair doel mag vormen en bovendien niet op disproportionele wijze in de oorlogshandelingen behoort te worden betrokken, nog steeds leeft in de rechtsovertuiging en aldus als volkenrechtelijk beginsel van gewoonterecht behoort te worden erkend. Hen die deze uitspraak wat al te gemakkelijk gedaan achten, verwijs ik naar de uitvoerige literatuurverwijzing over dit onderwerp in een artikel van Kunzmann.⁸

Zoals reeds is opgemerkt, bevat het Landoorlogs-

⁷ Preadvies mr. F. Kalshoven, Ned. Ver. voor Internationaal Recht, februari 1970. Kluwer, Deventer.

⁸ K. H. Kunzmann — Militarisches Objekt und unverteidigte Stadt. Rev. Droit Pénal Mil. et Droit de la Guerre, dl IV-1 (1965)104.

reglement uit 1907 de eerste poging tot codificatie van rechtsregels die de algemeen erkende beginselen met betrekking tot de positie van de burgerbevolking zouden dienen uit te werken in voor de praktijk van de oorlogvoering toepasbare regels. Met betrekking tot het militaire doel wordt volstaan met de formulering van de open-stad doctrine, het verbod tot vernieling van vijandelijke eigendommen anders dan bij oorlogsnoodzaak en ten slotte (in art. 27) de verplichting alle nodige maatregelen te treffen om te bereiken dat gebouwen van culturele of religieuze betekenis zo veel mogelijk worden gespaard, mits zij niet gelijktijdig voor een militair doeleinde worden gebruikt. Een schamel resultaat, dat dan ook niet in staat is gebleken veel invloed uit te oefenen op het gedrag van belligerenten gedurende met name de Tweede Wereldoorlog.

Het valt daarbij voorts op dat cruciale termen als „militair object” en „oorlogsnoodzaak” niet zijn gedefinieerd, of op andere wijze nader zijn uitgewerkt.

In het thans ter goedkeuring aan het parlement voorgelegde ontwerp-Protocol I is daartoe wél overgegaan. Daarmee lijkt de vraag in hoeverre de thans geformuleerde beperkingen en voorwaarden, te stellen aan het militair doel nieuw zijn, dan wel een codificatie zijn van internationaal gewoonterecht, te zijn beantwoord.

In het bedaagde Landoorlogsreglement legde men slechts het beginsel vast bij oorlogshandelingen een onderscheid te maken tussen de burgerbevolking en burgerobjecten enerzijds en militaire doelen anderzijds, met daarnaast een gebod die burgerbevolking zo veel mogelijk te ontzien. Tot het vaststellen van voor commandanten hanteerbare concretisering van dit uiterst vage beginsel bleek men in 1899 en 1907 niet in staat.

Wat het Protocol I op dit punt aan concretisering inhoudt, is dan ook wel degelijk nieuw.

Hanteerbaarheid van de nieuwe bepalingen

Zijn de bepalingen echter ook hanteerbaar? Laten wij daartoe de op het militaire doel betrekking hebbende bepalingen wat nader bezien.

Het in artikel 52, lid 2, opgenomen gebod aanvallen strikt te beperken tot militaire doelen leidt, hoe eenvoudig dat gebod ook lijkt geformuleerd, tot enige onduidelijkheid. Het Protocol verstaat

immers blijkens artikel 49 onder „aanvallen”: daden van geweld, gericht tegen de tegenstander, hetzij offensieve hetzij defensieve.

Binnen de bij de NAVO aangesloten landen wordt, op basis van de „NATO Glossary of terms and definitions for military use” een beperkter inhoud aan het begrip „aanval” gegeven. „Aanval” is daarin het algemene begrip voor aanduiding van het offensief, het aanvallende gevecht en de aanvallende gevechtsacties.⁹

Het aanmerkelijk ruimere begrip „aanval” zoals dit in het Protocol I is gedefinieerd, wordt nog onduidelijker wanneer wij constateren dat elders in het Protocol termen voorkomen als „deelnemen aan vijandelikheden” (art. 45), „verrichten van vijandelikheden” (art. 53), „rechtstreeks aan vijandelikheden deelnemen” (art. 51,3), „vernietigen, weghalen of onbruikbaar maken” (art. 54,2) en „uitvoering van een militaire operatie ter voorbereiding van een aanval” (art. 44,3).

Erg bezwaarlijk lijkt deze terminologische kwestie overigens niet. Bij de uitwerking van de Protocolbepalingen en de verwerking ervan in de militaire doctrine zal ervan moeten worden uitgegaan dat onder het begrip aanval wordt verstaan „het gebruik van wapens tegen een tegenstander”¹⁰, zodat duidelijk is dat de beperkingen die het Protocol aanlegt met betrekking tot het militaire doel, eveneens gelden voor de aangevallen partij.

De omschrijving van het militaire doel confronteert de militaire commandant met drie beperkingen.

Een werkelijke bijdrage aan de krijgsverrichtingen

De eerste beperking is dat het aan te vallen object metterdaad een bijdrage moet leveren tot de krijgsverrichtingen van de tegenstander. Men kan zich afvragen waarin eigenlijk de beperking is gelegen, want wanneer men deze omschrijving legt naast de omschrijving van het begrip „militair belangrijke objecten”, zoals dit bv. door de Koninklijke landmacht wordt gebruikt, dan blijkt er nauwelijks verschil aantoonbaar.

Onder militair belangrijke objecten worden nl. verstaan objecten, inbegrepen militaire objecten,

⁹ Zie het op de NATO Glossary gebaseerde VS 2-7200.

¹⁰ Zie ook: M. Bothe e.a. — Die Genfer Konferenz über humanitäres Völkerrecht, Verlauf und Ergebnisse. *Z. ausländisches öffentliches Recht u. Völkerrecht* (1978)1-159.

met een zodanige militaire waarde dat uitschakeling, c.q. ontwijking belangrijke consequenties heeft, c.q. kan hebben op het optreden van één of meer krijgsmachtdelen.

De parallelliteit tussen het uit humanitair oogpunt wenselijke en het militair noodzakelijke en gebruikelijke lijkt bijna ideaal. Hooguit kan men zich nog afvragen of het *metterdaad* moeten leveren van een bijdrage tot de krijgsverrichtingen een bijzondere restrictieve betekenis heeft, hetgeen door de meeste auteurs wordt ontkend. Zo maakt Michael Bothe melding van een opvatting dat, indien het criterium van het *metterdaad* moeten bijdragen aan de krijgsverrichtingen reeds zou hebben gegolden tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog, de vernietiging van voorraden ruwe katoen door de Unionisten rechtmatig zou zijn geweest. Niet omdat ruwe katoen enige waarde had als oorlogstuig, maar omdat onder die omstandigheden ruwe katoen het belangrijkste exportartikel van de confederatie was en dus de uiteindelijke bron van alle wapens en militaire voorraden.¹¹ De vernietiging droeg aldus *metterdaad* bij tot de krijgsverrichtingen.

Het is verleidelijk in dit voorbeeld de ruwe katoen te vervangen door olie en de Amerikaanse Burgeroorlog door de oorlog rondom de Perzische Golf. De conclusie dat het treffen van de voor de Iraanse economie onmisbare olie-export door het aanvallen van de olietankers deze tankers tot legitieme militaire doelen maakt, ligt dan voor de hand.

Men zou hier kunnen tegenwerpen dat de bepalingen van Protocol I, betrekking hebbende op het militaire doel, zich beperken tot aanvallen op landdoelen en voorts dat de aanvallen op schepen in de Perzische Golf niet zijn gericht tegen de tegenpartij in het conflict maar tegen schepen van derde landen. Bestudeert men echter de overwegingen die hebben geleid tot de beperking van de toepasselijkheid van de bepalingen betreffende het militaire doel tot doelen te land, dan blijkt dat de beperking slechts werd ingegeven door de vrees het bestaande verdrags- en gewoonterecht inzake de zeeoorlog aan te tasten.¹² Naar mijn oordeel zijn de aanvallen op olietankschepen in de Perzische Golf echter niet onderworpen aan eni-

gerlei restrictie, voorzien in het zeeoorlogsrecht. Het ligt in dat geval dan ook voor de hand de legitimiteit van de aanvallen op deze doelen in de Perzische Golf toch te beoordelen aan de hand van de bepalingen in Protocol I en deze derhalve als volkenrechtelijk niet ontoelaatbaar te beschouwen.

Dat deze aanvallen niet zijn gericht tegen doelen van de tegenpartij in het conflict, maar tegen schepen van derde landen, doet wel de vraag rijzen of daarmee niet wordt gehandeld in strijd met het agressieverbod van artikel 2 van het Handvest van de Verenigde Naties; maar daarmee hebben wij het terrein van het humanitaire oorlogsrecht verlaten en het zou mij te ver voeren dit pad verder te vervolgen.

Een duidelijk militair voordeel

De tweede beperking houdt in dat het slagen van de aanval een duidelijk militair voordeel moet opleveren. Deze tweede voorwaarde ten aanzien van het militaire doel beperkt de eerste. Met name de term „duidelijk” veroorzaakt naar mijn mening veel onduidelijkheid.

In de Working Group uit de Diplomatieke Conferentie die zich onder meer met het militaire doel heeft beziggehouden, is over deze term uitvoerig gediscussieerd. Aan de orde zijn geweest termen als „distinct”, „clear”, „immediate”, „obvious”, „specific” en „substantial”. Gekozen is voor „definite”. Het lijkt dat het Nederlandse-taalbereik onvoldoende is om de verschillen tussen deze termen kort duidelijk te maken. De in de officiële Nederlandse vertaling gekozen term „duidelijk” is echter naar mijn oordeel minder gelukkig gekozen. Het is veeleer het concrete en waarneembare militaire voordeel dan een hypothetisch of speculatief voordeel dat wordt bedoeld. Maar hoe dan ook, ook deze tweede restrictie kan nauwelijks worden beschouwd als beperkend ten opzichte van het militair wenselijke of gebruikelijke.

Onder de omstandigheden van dat moment

Ook de derde beperking, te weten de eis dat de aanval op het object „onder de omstandigheden van dat moment” een duidelijk militair voordeel oplevert, is weinig problematisch. Het duidt slechts erop dat verkeersknooppunten, spoorwegstations enz. niet mogen worden vernietigd omdat het verkeersknooppunten of spoorwegstations

¹¹ M. Bothe e.a. — *New rules for victims of armed conflicts*. Martinus Nijhoff, Den Haag (z.j.)324.

¹² Zie ¹¹, blz. 290.

zijn, maar slechts dan wanneer met de vernietiging een concreet militair voordeel kan worden behaald.

Anderzijds werkt deze bepaling niet alleen beperkend, maar ook verruimend. Zo kan een gebouw, dat als zodanig niet mag worden vernietigd omdat het van culturele of godsdienstige waarde wordt geacht, die bescherming verliezen doordat bijvoorbeeld een divisiehoofdkwartier er zijn intrek neemt. Onder de omstandigheden van dat moment voldoet het object immers aan de voorwaarden, gesteld aan het militaire doel.

Verbod van niet-onderscheidende aanvallen

Het verbod van niet-onderscheidende aanvallen levert naar mijn oordeel meer onduidelijkheden op. De formulering waarbij als niet-onderscheidend wordt aangemerkt die aanval waarbij gebruik wordt gemaakt van strijdmiddelen of -methoden die niet op een bepaald militair doel kunnen worden gericht, doet veronderstellen dat er wapens zijn die op grond van hun uitwerking niet-onderscheidend zijn en mitsdien onder alle omstandigheden verboden. Bestudeert men ook op dit punt de wordingsgeschiedenis van de gekozen formulering, dan blijkt deze veronderstelling onjuist. Het rapport van de commissie III van de Diplomatieke Conferentie die zich met de vaststelling van deze tekst heeft beziggehouden is op dit punt duidelijk. De vraag of er bepaalde *strijdmiddelen* bestaan, die per definitie niet-onderscheidend zijn, moet naar mijn oordeel dan ook ontkennend worden beantwoord. Strijdmiddelen die niet-onderscheidend zijn bij inzet in een dichtbevolkte stad, kunnen in een dunbevolkt gebied uit volkenrechtelijk oogpunt toelaatbaar zijn.¹³

De vraag of er bepaalde *strijdmethoden* zijn die onder alle denkbare omstandigheden niet-onderscheidend zijn, moet naar mijn oordeel eveneens ontkennend worden beantwoord. Genoemd wordt wel in dit verband het zg. storende vuur („harassing fire”) dat op de tegenstander wordt afgegeven met het doel hem in zijn rust te verstoren, hem in zijn bewegingen te belemmeren en zijn moreel aan te tasten. Het lijkt echter aan weinig twijfel onderhevig dat de voor storend vuur te kiezen objecten in volkenrechtelijke zin veelal militaire doelen zullen zijn.

¹³ Zie ¹¹, blz. 306.

Iets overeenkomstigs geldt voor interdictievuur, waaronder wordt verstaan het afgeven van vuur door een of meer vuursteeneenheden met de bedoeling een gebied af te sluiten of te isoleren, dan wel aan de tegenstander het gebruik van een naderingsmogelijkheid te ontfemen. Interdictievuur zal ongetwijfeld vaak worden afgegeven op burgerobjecten, dan wel op een bepaald gebied in zijn geheel. Voor zover het objecten betreft zullen deze echter veelal voldoen aan de voorwaarden gesteld aan het militaire doel, te weten objecten die voor de tegenstander naar aard, ligging, bestemming of gebruik essentieel zijn, terwijl de gehele of gedeeltelijke vernietiging onder de omstandigheden van dat moment een duidelijk militair voordeel oplevert.

Waar het interdictievuur op een bepaald gebied betreft is de mogelijkheid van een niet-onderscheidende en daarmee verboden aanval aanmerkelijk groter.

Het niet-onderscheidend effect van strijdmethoden is echter in alle gevallen afhankelijk van de gekozen inzet van de middelen en niet een aspect dat is verbonden aan strijdmethoden zelf.

Proportionaliteitsvereiste

Nieuw, en ontegenzeggelijk het meest belangrijke binnen de regeling van de niet-onderscheidende aanval, is de concretisering van het proportionaliteitsvereiste in artikel 51 van het Protocol. Onder alle omstandigheden zal het verwachte tastbare en rechtstreekse militaire voordeel moeten worden afgewogen tegen het bijkomende verlies van mensenlevens onder de burgerbevolking, verwonding van burgers enz. Het niet in acht nemen van deze proportionaliteitsregel is in het Protocol opgenomen als een voorbeeld van een niet-onderscheidende aanval.

Hoewel het principe onmiskenbaar het gehele terrein van het humanitaire oorlogsrecht beheerst, dringt zich toch de vraag op of verheffing van dit principe tot een zelfstandige gedragsregel waarvan niet-nakoming in het Protocol zelfs als een ernstige inbreuk wordt aangemerkt, wel behoort te worden bevorderd. Naar mijn oordeel is hier enige twijfel op zijn plaats, waarvoor ik zowel militaire als juridische argumenten aanvoer.

Allereerst een enkele overweging van militaire aard. Het Protocol zwijgt geheel over de vraag op

welk commandoniveau binnen de organisatie van bv. een legerkorps, de afweging van militair voordeel en verwacht bijkomend verlies van mensenlevens onder de burgerbevolking en schade aan burgerobjecten, moet plaatsvinden.

De accentuering van de persoonlijke verantwoordelijkheid van iedere militair voor de naleving van de bepalingen van dit deel van het volkenrecht doet vermoeden dat die afweging moet worden geacht op alle niveaus te worden gemaakt, met andere woorden: zowel planners, beslissers als uitvoerders zullen zich met deze afweging moeten bezighouden. Afgezien van extreme situaties waarin disproportionaliteit evident is, lijkt dat een onmogelijke opgave.

Op het bataljonsniveau, waar men zich bezighoudt met de uitvoering van gevechtsacties met heel concreet opgedragen doelen binnen de door de brigade en divisie te voeren gevechten, mag worden aangenomen dat hoegenaamd geen gegevens beschikbaar zijn die kunnen leiden tot een bepaalde waardering van de bijkomende schade. De omvang van de aan te richten schade zal mede worden bepaald door de wijze van optreden van de tegenstander. Voorts zal de bataljonscommandant zich zien geconfronteerd met de uitvoering van beslissingen omtrent hem verleende vuursteun (bv. inleidende artilleriebeschietingen of close air support) die buiten hem om door anderen zijn genomen.

Ook aan de andere zijde van de afweging mist hij veelal de mogelijkheid zich een voorstelling te maken van het „tastbare en rechtstreekse militaire voordeel” dat de hem opgedragen uitschakeling van het desbetreffende militaire doel oplevert. De onmogelijkheid tot een dergelijke afweging te komen, laat zich met talloze voorbeelden uit de recente krijgsgeschiedenis illustreren. De vele publicaties die al veertig jaar verschijnen als resultaat van steeds meer gedetailleerd onderzoek naar de wijze waarop tijdens de Tweede Wereldoorlog de militaire besluitvormingsprocessen verliepen, hebben hoegenaamd nooit eensluitende opvattingen voortgebracht ten aanzien van het proportionaliteitsaspect. Zo is bv. de vraag of de verwoesting van de Rotterdamse binnenstad, met daarbij het verlies van 800 mensenlevens, mag opwegen tegen het militaire voordeel de kans op succes van de voorgenomen gewelddadige rivierovergang in Rotterdam te vergroten, voor de militaire com-

mandant wiens opdracht luidde vanuit het zuiden zo snel mogelijk naar Den Haag op te rukken, onmogelijk te beantwoorden. Hetzelfde geldt voor de vraag of een bijkans uniek 7e-eeuws klooster op de Monte Cassino mag worden vernietigd wegens de tactisch belangrijke positie ervan, mocht de tegenstander daarvan gebruik maken.

Er is echter nog een geheel ander bezwaar tegen de verheffing van het proportionaliteitsbeginsel tot gedragsregel, aan welks schending ernstige sancties kunnen worden verbonden. Ik keer hiervoor terug naar het al eerder genoemde, bij de Tweede Kamer ingediende wetsontwerp nr 16813, inhoudende een ingrijpende herziening van het militaire straf- en tuchtrecht.

Blijkens dit ontwerp zal de militair die opzettelijk een dienstbevel niet opvolgt niet strafbaar zijn indien hij de bevolen gedraging te goeder trouw als onrechtmatig beschouwde. Blijkens de Memorie van Toelichting is het begrip „goede trouw” in dit artikel te verstaan als geobjectiveerd, d.w.z. dat niet relevant is het hoogst persoonlijke inzicht van de bevelsontvanger, maar dat het gaat om hetgeen een militair in zijn positie inzag en kon inzien.¹⁴

Het belangrijkste argument tot invoering van deze nieuwe bijzondere strafuitsluitingsgrond voor militairen ontleent de Regering aan de omstandigheid dat degene die een bevel opvolgt dat het plegen van een strafbaar feit inhoudt, zich te zijner rechtvaardiging kan beroepen op de strafuitsluitingsgrond van art. 43, 2e lid van het Wetboek van Strafrecht (het beroep op het ambtelijk bevel). Weigert de militair echter een bevel, eveneens te goeder trouw menend dat het bevel onbevoegd is gegeven, dan geldt voor zijn gepleegde ongehoorzaamheid geen bijzondere strafuitsluitingsgrond. Omdat het belang dat bevelen worden opgevolgd niet altijd van grotere waarde is dan het belang dat geen strafbare feiten worden gepleegd, acht de Regering het juist voor beide gevallen van verschoonbare dwaling een bijzondere strafuitsluitingsgrond in de wet vast te leggen.

Dit argument lijkt alleszins redelijk, althans zo lang men de pleger van een oorlogsmisdrijf buiten beschouwing laat. Laat men deze echter niet buiten beschouwing en vergelijkt men de positie van de uitvoerder van een bevel dat leidt tot het plegen van een oorlogsmisdrijf met die van de militair die

¹⁴ Tweede Kamer, zitting 1980-81, 16813 (R1165)(5)77.

een dergelijk bevel weigert, dan verandert het beeld.

Aannemend dat beiden te goeder trouw zijn (in de geobjectiveerde betekenis) dan heeft de opvolger van het bevel geen mogelijkheid zich te zijner verontschuldiging te beroepen op het gegeven bevel (art. 10 van de Wet Oorlogsstrafrecht sluit deze mogelijkheid immers uit), terwijl hij bij weigering het bevel uit te voeren, zich in de toekomst zal kunnen beroepen op de nieuwe strafuitsluitingsgrond, waarbij een opzettelijk niet opvolgen van een dienstbevel tot straffeloosheid leidt indien de bevolen gedraging te goeder trouw als onrechtmatig werd beschouwd.

Laten wij terugkeren naar de positie van de commandant die zich bij de uitvoering van zijn opdracht ziet geconfronteerd met de noodzaak de proportionaliteit tussen militair voordeel en bijkomende schade te beoordelen. Gelet op de grote mate van onzekerheid op dit punt, zal voor deze commandant gelden dat hij bij uitvoering van de opdracht maar zal moeten afwachten of hem achteraf wellicht disproportionaliteit zal worden verweten. Is dat het geval, dan is hij in persoon strafrechtelijk aansprakelijk voor de door hem gepleegde ernstige inbreuk op Protocol I. Weigert hij echter en wordt hij nadien vervolgd ter zake van een der ongehoorzaamheidsdelicten uit het Wetboek van Militair Strafrecht, dan maakt hij een gereede kans op straffeloosheid, gezien de nieuw in te voeren bijzondere strafuitsluitingsgrond.

De conclusie lijkt dan ook voor de hand te liggen. De commandant die de internationaal overeengekomen normen voor het gevechtveld serieus neemt en wiens opdracht met zekerheid leidt tot het aanrichten van niet te verwaarlozen schade aan burgerobjecten, wordt door het recht beter beschermd wanneer hij besluit tot niet uitvoeren van de opdracht dan wanneer hij tot uitvoering besluit.

Dit lijkt mij een conclusie die onaanvaardbaar is. De geloofwaardigheid van het humanitaire oorlogsrecht, toch al een rechtsgebied dat door velen met enige skepsis wordt gezien, wordt zeker niet gediend met het formuleren van gedragsregels die, vertaald in voor de militaire praktijk hanteerbare richtlijnen, slechts leiden tot juridische puzzels en daarmee de onzekerheid bevorderen.

Nucleaire bewapening en de aanvullende protocollen

Ten slotte, zoals in uitzicht gesteld, een beschouwing over de zin van de verdere ontwikkeling van het humanitaire oorlogsrecht, gezien in het licht van de bestaande nucleaire bewapening.

Reeds bij het overleggen van het eerste ontwerp van de beide Protocollen aan de deelnemers aan de Diplomatieke Conferentie die zich van 1973 af met de vaststelling van die Protocollen zou gaan bezighouden, heeft het Internationale Comité van het Rode Kruis verklaard niet de bedoeling te hebben vraagstukken betreffende nucleaire, biologische en chemische oorlogvoering aan te snijden. Het Comité koos daarbij voor het beperkte doel enige vooruitgang te boeken op het gebied van de humanitair-rechtelijke regels die zouden moeten gelden tijdens een met conventionele middelen gevoerd gewapend conflict, boven de zekerheid in het andere geval geen enkel resultaat te boeken.

Deze beperkte doelstelling werd van de aanvang af onderschreven door alle kernwapenmogendheden, met inbegrip van de Sovjet-Unie. Deze opvatting is niet onbegrijpelijk. Historisch gezien is de doelstelling van het humanitair oorlogsrecht altijd beperkt geweest. Het beoogt niet meer dan een bescherming van individuele belangen, waarbij de grenzen van het mogelijke allereerst worden bepaald door de vereisten van de oorlogvoering, anders gezegd de militaire noodzaak.

Het lijkt niet onwaarschijnlijk dat de NAVO-landen zich bij de ratificatie van de Protocollen zullen bedienen van dezelfde interpretatieve verklaring als geformuleerd door de Verenigde Staten van Amerika bij de ondertekening van de Protocollen en die inhoudt dat de VS ervan uitgaan dat de regels van Protocol I inzake het gebruik van wapens niet zijn opgesteld met het oogmerk enig effect te hebben op het gebruik van nucleaire wapens en dit gebruik derhalve niet aan regels onderwerpen of verbieden. De bepalingen uit het Aanvullend Protocol I zijn dus niet van toepassing op het gebruik van kernwapens, hetgeen impliceert dat de regels met betrekking tot het militaire doel hierop evenmin van toepassing zijn.

Toch betekent dat niet dat de inzet van nucleaire wapens zich geheel onttrekt aan de werking van het volkenrecht. Wij moeten daarom terug naar de bestaande beginselen van internationaal recht

zoals die al lang worden erkend als te behoren tot het gewoonterecht, dan wel omdat zij hun formulering hebben gevonden, hoe gebrekkig ook, in het oude Landoorlogsreglement.

Voor het nucleaire wapen geldt hetzelfde als voor conventionele wapens, waar het betreft de aan de inzet verbonden beperkingen van humanitair-rechtelijke aard. De bepalingen echter die nieuw zijn gelden niet voor het nucleaire wapen. Onjuist is dan ook de opvatting dat inzet van een nucleair wapen per se een niet-onderscheidende aanval zou zijn omdat (zoals art. 51 van het Protocol aangeeft) het middel niet op een bepaald militair doel kan worden gericht (dus een zg. blind wapen zou zijn) of omdat het een middel zou zijn waarvan de gevolgen niet kunnen worden beperkt zoals het Protocol dat vereist.

Een ander gevolg is dat het in Protocol I opgenomen verbod de burgerbevolking of burgers bij wijze van represaille aan te vallen, niet geldt voor met kernwapens uitgevoerde represailles tegen de vijandelijke burgerbevolking en burgerobjecten. Daarbij moet uiteraard wel worden voldaan aan de ten aanzien van represailles geldende vereisten, zoals die krachtens internationaal gewoonterecht in acht moeten worden genomen.

Het is derhalve de expliciete wens van de staten geweest, het gebruik van kernwapens vooral nog niet aan specifieke regels te binden. Het is duidelijk dat dit een gevolg is van het feit, dat in de huidige machtsverhoudingen kernwapens een rol van doorslaggevende betekenis spelen, en vele staten baseren dáárop nu eenmaal direct of indirect hun veiligheid.

Hoezeer ook de ontoereikendheid van het Protocol, met name ten opzichte van de inzet van kernwapens, in het oog springt, het lijkt niet juist daaraan de betekenis van het bereikte resultaat af te meten. Gewapende conflicten plegen immers reeds decennia lang te worden uitgevochten met conventionele middelen en het getuigt daarom van realiteitszin dat het CICR zich niet heeft laten ontmoedigen door de onmogelijkheid ook de inzetmogelijkheden van het kernwapen onder de werking van de nieuw ontwikkelde regels te brengen.

Samenvattend oordeel

Dit brengt mij ten slotte naar een samenvattend oordeel over de betekenis van de thans aan het

parlement ter goedkeuring voor te leggen Protocol en dan met name de bepalingen betreffende het militaire doel.

Indien men zich realiseert hoe groot het aantal landen is dat zich min of meer intensief heeft beziggehouden met de totstandkoming van de voorliggende teksten, landen met zeer uiteenlopende economische, sociale en militaire achtergronden, dan mogen de verwachtingen niet hoog zijn gespannen. De teksten munten dan ook bepaald niet uit door duidelijkheid en vertonen talrijke sporen van compromissen. Dit is zeker niet ongebruikelijk bij internationale overeenkomsten, waarbij zoveel tegenstrijdige belangen onder één noemer moeten worden gebracht. Zo bezien is het oordeel dan ook niet negatief.

Voor de militaire commandant missen zij echter in vele opzichten de vereiste duidelijkheid en behoeven vertaling in richtlijnen die hem althans enig houvast geven. Het bepalen van militaire doelen is een militaire bezigheid bij uitstek. Doelanalyse omvat een onderzoek van onderkende doelen ter vaststelling van het tactische belang, het moment van bestrijding, de gewenste uitwerking, de duur en de frequentie van het vuur en de benodigde hoeveelheid en soort inzetmiddelen en munitie, aldus een begripsbepaling zoals die door de Koninklijke landmacht wordt gehanteerd.¹⁵ Daarmee zal in de toekomst niet kunnen worden volstaan. Er zullen op zijn minst drie aspecten aan het onderzoek moeten worden toegevoegd: voldoen de doelen aan de voorwaarden te stellen aan het militaire doel, is de voorgenomen actie voldoende „onderscheidend”, en is er wellicht sprake van disproportionaliteit tussen militair voordeel en bijkomende verliezen en schade? De eerste twee aspecten leveren, zoals ik heb aangetoond, weinig problemen op.

Het operationeel maken van de proportionaliteitsregel stuit echter op zeer grote problemen. Zeker, er zijn situaties denkbaar waarin de disproportionaliteit evident is. Maar daarvoor is de regel naar alle waarschijnlijkheid niet geschreven. Wil de proportionaliteitsregel niet het lot worden beschooren van een wat naïef bedenksel van een aantal goedwillende volkenrechtsdeskundigen dat verder geen rol kan spelen, dan is er meer nodig. Dan zal moeten worden getracht de brug te slaan naar

¹⁵ VS 2-7200, blz. 37.

de militaire plannenmaker en beslisser. Dan zal men moeten trachten door middel van oefeningen het inzicht te ontwikkelen in het onderkennen van alternatieve mogelijkheden, waarbij de burgerbevolking in geringere mate het slachtoffer zal behoeven te zijn.

Eerst aan de hand van ervaringen, tijdens oefenin-

gen opgedaan, zal kunnen worden vastgesteld of het beginsel van de proportionaliteit in relatie tot het militaire doel zich voor de militaire commandant niet als een dode letter presenteert. Pogingen daartoe worden reeds ondernomen. Het ware wenselijk die in internationaal verband te ondersteunen en te ontwikkelen.

Trinity Site

Een boeiend, beknopt, goed artikel (*Mil. Spect.* 154(1985)(7)293). Mijn complimenten. Bij *De vragen* (blz. 302/3) mis ik, zoals zo vaak als wij het vandaag over Hiroshjima en Nagasaki hebben, de vragen: Wie is in het Verre Oosten in 1941 eigenlijk de oorlog begonnen?; Wat heeft dat aan mensenlevens gekost en welke schade heeft het veroorzaakt bij de

in leven gebleven mensen?; Heeft het volk van Japan zich massaal verweerd tegen het besluit van zijn keizer en de militairen de oorlog te beginnen en op zo'n barbaarse wijze voort te zetten?; Is het dan nog zo onredelijk dat de VS het besluit hebben genomen de oorlog door atoombommen te beëindigen?

Als overlevende van de Japanse kampen in Indië ben ik niettemin bereid mij in te zetten voor een betere wereld.

W. J. HERINGA

Trinity Site

De heer Heringa stelt een aantal belangrijke vragen die in een analyse over de inzet van het atoomwapen wellicht aan de orde zouden komen. In mijn bijdrage stond echter de proef van Trinity Site centraal; de inzet van het wapen is wel besproken, maar niet als hoofdthema.

Voorts meen ik dat mijn artikel in voldoende mate aantoont dat het besluit de oorlog met atoombommen te beëindigen niet „onredelijk” was, zij het om andere redenen dan de heer Heringa suggereert. Tragisch blijft naar mijn mening het lot van het Japanse volk, dat part noch deel had aan de oorlogsverklaring in 1941 en evenmin aan de doelkeuze voor de bommen in 1945.

M. NEDERLOF, maj KLu

P. H. de Vries

majoor der cavalerie

Organisatie en legervorming

2. Van gevechtsverband naar legerkorps

In het eerste artikel in deze serie (*Mil. Spect.* 154(1985)(9)405) heb ik het gevechtsteam als bouwsteen van de organisatie gedefinieerd en vervolgens aangegeven op welke wijze deze gevechtsteams op het naasthogere niveau in een organiek verband kunnen worden gegroepeerd. Daarbij ben ik ingegaan op een aantal overwegingen die bij mijn keuzes een rol hebben gespeeld. Het eerste artikel is afgesloten met een vergelijking van dat hogere verband met de daarmee overeenkomstige grootheid in de huidige organisatie, te weten het pantserinfanteriebataljon.

In dit artikel zal ik, in aansluiting op de vorige bijdrage, aangeven op welke wijze deze verbanden (equivalenten voor bataljons) op hogere niveaus in organisatiestructuren kunnen worden gegroepeerd. Ik beperk mij daarbij niet tot het in het vorige artikel gedefinieerde gevechtsverband, maar zal daarbij ook — zij het beknopt — ingaan op de verbanden van andere wapens en dienstvakken. Uiteindelijk zal ik daarbij een mogelijke structuur voor een Nederlands legerkorps schetsen. Zoals zal blijken kom ik daarbij tot een structuur die op onderdelen aanzienlijk afwijkt van de huidige organisatie.

In het afsluitende derde artikel zal ik trachten aan te geven welke systematiek voor de legervorming kan worden gehanteerd om het eerder ontworpen legerkorps van personeel te voorzien.

Evenals in de vorige bijdrage zal ik de door mij ontworpen organisatorische verbanden eigen benamingen geven om onduidelijkheid en verwarring met de huidige organisatie en de daarbij gebruikelijke benamingen te voorkomen.

Het gevechtsverband in hoger kader

Voor de groepering van verbanden op een hoger niveau is in eerste instantie de conceptie voor de eigen wijze van optreden, neergelegd in de doctri-

ne, van belang. Uitgaande van de doctrine zal ik eerst aangeven hoeveel manoeuvreverbanden op het hogere niveau nodig zijn en vervolgens de behoefte aan gevechtsondersteunende en verzorgende eenheden weergeven. Per soort eenheid zal ik daarbij aangeven hoe deze dient te zijn samengesteld. Die methodiek blijf ik volgen totdat ik op het niveau van het legerkorps ben aangeland.

De doctrine op hoger niveau

Ook bij deze beschouwing over de doctrine op hoger niveau wordt uitgegaan van de beginselen, vastgelegd in het „Raamwerk verdedigend gevecht”. Gelet op de conventionele krachtsverhoudingen staan bij de manoeuvrevormen voor de verdediging ook op hoger niveau de positie- en de gebiedsverdediging centraal.

Bij de positieverdediging zoekt de hogere commandant de beslissing in de vakken van de voorste verbanden. Dit betekent dat de hogere commandant beoogt de vijandelijke aanval in deze vakken tot staan te brengen. De vooreenheden zullen bij deze manoeuvrevorm doorgaans pantserinfanteriezwaaar zijn. De bij de vooreenheden benodigde tankcomponent wordt verkregen door middel van versterking van de gevechtsverbanden (hierna te noemen pantserinfanterieverbanden) in voorste lijn, dan wel door middel van menging (uitwisseling) van subeenheden met een tankverband (zie toelichting 1).

Toelichting 1

HET TANKVERBAND

Deze eenheid bestaat uit een staf- en logistiekteam — in grote lijnen op dezelfde wijze georganiseerd als het desbetreffende team van het pantserinfanterieverband — alsmede vier tankteams. Elk tankteam is opgebouwd uit een commandogroep met twee tanks en vier pelotons met elk vier tanks. Per saldo beschikt het tankverband over 74 tanks.

In het „Raamwerk” wordt gesteld dat op hoger niveau bij de positieverdediging de primaire taak van de reserve ligt in het tijdens het gevecht versterken van de vooreenheden; daartoe worden delen van die reserve op het lagere niveau beschikbaar gesteld voor offensieve acties. De reserve wordt dus als het ware doorgeschoven: de reserve van het verband wordt ingezet ter versterking van een van de gevechtsteams (GT), waarna het hogere niveau aan het verband een nieuwe reserve ter beschikking stelt. Zolang de reserve op het hogere niveau nog niet (grotendeels) is ingezet voor de versterking van de vooreenheden kan ze worden ingezet voor offensieve acties, bijvoorbeeld de tegenaanval ter voorkoming van het verloren gaan van tactisch essentieel gebied, of om tactisch belangrijk gebied te hernemen.

Bij de gebiedsverdediging bevecht de hogere commandant de beslissing door een achtereenvolgende inzet — zowel in tijd als in ruimte — van de hem ter beschikking staande eenheden over de diepte van het hem toegewezen vak. Het verdient daarbij de voorkeur als in de achtereenvolgens in te nemen opstellingen het gevechtscontact kan worden overgegeven, waardoor overlappend kan worden opgetreden; bij voorkeur over de gehele breedte van het toegewezen vak en anders slechts over een deel daarvan. De reserve op het hogere niveau is dan ook primair daarvoor bestemd. Zolang het nog niet nodig is dat de reserve de opstellingen in de diepte bezet kan ze worden ingezet voor offensieve acties, zoals een tegenaanval of een tegenshoot, met als doel de vijand verliezen toe te brengen en zodoende de krachtsverhoudingen plaatselijk te eigen gunste te keren, bijvoorbeeld ter ondersteuning van het afbreken van het gevecht van een van de vooreenheden.

De keuze van een commandant voor de positie- of de gebiedsverdediging wordt in belangrijke mate bepaald door de beslissing die de hogere commandant heeft genomen ten aanzien van de manoeuvrevorm. De keuzemogelijkheden van de lagere commandant kunnen hierdoor aanzienlijk worden beperkt. Indien er geen beperkingen zijn opgelegd wordt de keuze van de commandant voor een van deze manoeuvrevormen in sterke mate bepaald door de configuratie van het terrein, de beschikbare tijd en de manoeuvreer ruimte in het toegewezen vak. Doorslaggevend voor zijn keuze is echter bij welke manoeuvrevorm zo lang mogelijk

kan worden vermeden dat de hogere commandant moet ingrijpen. Dat ingrijpen kan plaatsvinden door middel van het versterken van het lagere niveau en/of het uitvoeren van offensieve acties. Ook op het hogere niveau dient het te allen tijde mogelijk te zijn van de positieverdediging over te gaan op de gebiedsverdediging en omgekeerd.

De manoeuvre groep

Uitgaande van de in het „Raamwerk” vastgelegde beginselen voor de uitvoering van de positie- en de gebiedsverdediging kan ik berekenen hoeveel manoeuvreverbanden op een hoger niveau nodig zijn om effectief te kunnen optreden. Ik kom dan, wat de indeling van de verbanden op een hoger niveau (de manoeuvre groep) betreft, tot de volgende samenstelling.

Bij de positieverdediging zijn twee pantserinfanterieverbanden nodig voor de verdediging voorin. Het verband op de gunstigste vijandelijke naderingsmogelijkheid wordt versterkt met een tankteam. Het andere voorverband wordt van de benodigde tankcomponent voorzien door middel van uitwisseling van een pantserinfanterieteam met een tankteam van het tankverband.

Voor de eventuele *versterking* van de voorverbanden dient de manoeuvre groep minimaal de beschikking te hebben over een reserve van twee teams. Bovendien moet de reserve van de manoeuvre groep over middelen beschikken om — indien een steunpunt dreigt te vallen of reeds verloren is gegaan — een *tegenaanval* te kunnen uitvoeren. Die tegenaanval zal zijn gericht op het hernemen van gebied waar zich op dat moment het gros van een (overigens gesloten) WP-bataljon bevindt: in totaal zo'n twintig tot dertig infanteriegevechtsvoertuigen en tanks. Aangezien die eenheid zich nauwelijks heeft kunnen consolideren, en onder vuur ligt van artillerie en ook uit andere steunpunten en/of grendelstellingen wordt beschoten, is voor het met kans op succes uitvoeren van de tegenaanval minimaal een gevechtskrachtverhouding van 2:1 nodig. Dit betekent dat voor het uitvoeren van een tegenaanval in de reserve minimaal veertig tot zestig infanteriegevechtsvoertuigen en tanks moeten zijn opgenomen, te weten drie tot vier teams. In totaal dient de reserve van de manoeuvre groep dus zo'n vijf tot zes teams te omvatten. Alleen dan blijft een succes-

HET LICHT BEWAKINGSTEAM

Het bewakingsteam is opgebouwd uit een staf- en logistiekpeloton, een radarpeloton en vier verkenningpelotons, elk bestaande uit acht verkenningvoertuigen. Het team is volledig gemotoriseerd en beschikt over lichte bewapening (mitrailleurs en antitankmiddelen) en over een beperkte hoeveelheid mijnen en springmiddelen.

Toelichting 2

volle tegenaanval mogelijk, ook nadat uit de reserve de vooreenheden zijn versterkt. Indien geen tegenaanval kan worden uitgevoerd moeten in plaats daarvan opstellingen in de diepte worden betrokken om de ontstane vijandelijke penetratie af te grendelen. Daarvoor zijn gemiddeld twee tot drie extra teams nodig. De manoeuvregroep moet derhalve voor het uitvoeren van de positieverdediging van huis uit beschikken over vier manoeuvreverbanden, waaronder minimaal één tankverband.

Bij de gebiedsverdediging zijn, evenals bij de positieverdediging, van huis uit twee manoeuvreverbanden voorin nodig. Versterking van een van de beide vooreenheden is niet direct noodzakelijk. In de eventueel benodigde tankcomponent kan worden voorzien door middel van menging. De manoeuvregroep dient voorts over nog twee manoeuvreverbanden te beschikken waarmee over de gehele breedte van het vak de tweede strook kan worden bezet. Omdat per manoeuvreverband gemiddeld maar twee GT's in voorste lijn worden ontplooid beschikt de manoeuvregroep over voldoende middelen om een reserve te formeren voor het plegen van offensieve acties zoals tegenstoten. In totaal dient de manoeuvregroep, voor het met kans op succes kunnen uitvoeren van de gebiedsverdediging, eveneens de beschikking te hebben over vier manoeuvreverbanden, waaronder één of twee tankverbanden.

Om zowel de positie- als gebiedsverdediging optimaal te kunnen uitvoeren, waarbij ingrijpen door het hogere niveau zo lang mogelijk wordt voorkomen, dient de manoeuvregroep van huis uit over vier manoeuvreverbanden te beschikken. Binnen de manoeuvregroep kan de verhouding tussen pantserinfanterie- en tankeenheden variëren van 3:1 tot 2:2, waardoor een pantserinfanteriemanoeuvere groep, respectievelijk een tankmanoeuvere groep ontstaat.

De indeling van gevechtondersteunende en verzorgende eenheden bij de manoeuvregroep dient

te zijn afgestemd op de tussen — maar ook binnen — de verbanden bestaande vierledige organisatiestructuur. Daarvoor zijn vanzelfsprekend talrijke modellen te ontwikkelen. Hierna zal ik een mogelijke indeling schetsen, waarbij ik beknopt zal ingaan op de overwegingen die bij mijn onderstelling van invloed zijn geweest.

De manoeuvregroep dient behalve over de manoeuvreverbanden over enige capaciteit te beschikken voor het uitvoeren van bewakingstaken en dergelijke. Elke manoeuvregroep krijgt daarvoor de beschikking over een licht (gemotoriseerd) bewakingsteam (zie toelichting 2). Dat team kan onder meer worden belast met de bewaking van het achtergebied, de beveiliging van commandoposten en de verkenning van routes voor niet-tactische verplaatsingen. Ook kunnen uit dat team voor speciale opdrachten manoeuvreverbanden worden versterkt.

Uitgaande van een manoeuvregroep met vier manoeuvreverbanden kan vervolgens de behoefte aan middelen voor de vuursteun worden afgeleid. Uitgangspunt daarbij is dat onder meer als gevolg van de invoering van verbeterde munitiesoorten („improved conventional munitions”) de afdeling niet langer de vurende eenheid is. Voorts moet bij de indeling van veldartilleriecapaciteit rekening worden gehouden met het wegvallen van de „artillerievuren” als gevolg van het opheffen van de mortiercomponent bij de pantserinfanterieverbanden. Om elk team van de manoeuvregroep op elk moment met artillerie te kunnen steunen, moeten — uitgaande van twee manoeuvreverbanden voor, met elk twee GT's voorin — dus minimaal vier vurende eenheden te allen tijde beschikbaar zijn. Om aan deze eis te kunnen voldoen moet bij de indeling van vuursteuncapaciteit ook rekening worden gehouden met een verplaatsingsreserve. Om in de aangegeven behoefte aan vuursteun te kunnen voldoen moet naar mijn mening de manoeuvregroep dan ook organiek over twee veldartillerieverbanden voor nabijsteun beschikken (zie toelichting 3).

Door elk veldartillerieverband rechtstreeks te koppelen aan een manoeuvreverband in voorste lijn, en de voorwaartse waarnemer van de artillerie in een steunpunt rechtstreeks te koppelen aan een vuurmondteam, kan ook een versnelling van de procedures worden bewerkstelligd. De commandant van het pantserinfanterieverband coör-

HET VELDARTILLERIEVERBAND

Dit verband bestaat uit een staf- en logistiekteam en twee vuurmondteams, elk bestaande uit twee vuurmondpelotons à vijf stukken. In totaal beschikt het veldartillerieverband over twintig vuurmonden. De vurende eenheid is het team, v.w.b. conventionele brisantmunitie, en het peloton, v.w.b. ICM. De indeling in vuurmondpelotons binnen het vuurmondteam maakt het mogelijk „spread battery tactics” toe te passen. Door deze organisatie kunnen per verband maximaal vier en minimaal twee vuren gelijktijdig worden afgegeven.

Toelichting 3

dineert de tactische vuurleiding met het vuurreguleringencentrum van het veldartillerieverband. Op het niveau van de manoeuvregroep kan de commandant voor de tactische vuurleiding gebruik maken van het vuursteuncoördinatiecentrum in de staf van de manoeuvregroep.

Om zelfstandig het gevecht te kunnen voeren, en om een optimale afstemming van deze gevechtssteun op de manoeuvre te garanderen, moet de manoeuvregroep ook de beschikking krijgen over eigen middelen voor de luchtverdediging. Deze luchtverdedigingscapaciteit dient zowel een kanon- als een geleide-wapencomponent te omvatten, waardoor onder verschillende omstandigheden een afdoende bescherming tegen vijandelijke luchtaanvallen kan worden geboden. De in te delen wapensystemen dienen bovendien gepantserd te zijn, zodat ook in de vakken van de vooreenheden kan worden opgetreden (zie toelichting 4).

Voor de geniesteun dient de manoeuvregroep te beschikken over pantsergenie voor steun aan de vooreenheden. Voor de geniesteun aan eenheden meer in de diepte van het vak kan worden volstaan met genieveld-eenheden. Om vier manoeuvreverbanden naar behoren en onder wisselende omstandigheden te kunnen steunen, dient de manoeuvregroep de beschikking te krijgen over een genieverband waarin zowel pantsergenie- als genieveldcapaciteit zijn opgenomen (toelichting 5). De middelen voor de logistieke ondersteuning van de manoeuvregroep kunnen volledig worden afge-

Toelichting 4

HET LUCHTVERDEDIGINGSTEAM

Dit team bestaat uit een staf- en logistiekpeloton, een peloton uitgerust met vier gemechaniseerde lichte luchtafweerraketsystemen en vier pelotons uitgerust met drie pantserrupsvoertuigen met kanonsystemen tegen luchtdoelen.

Toelichting 5

HET GENIEVERBAND

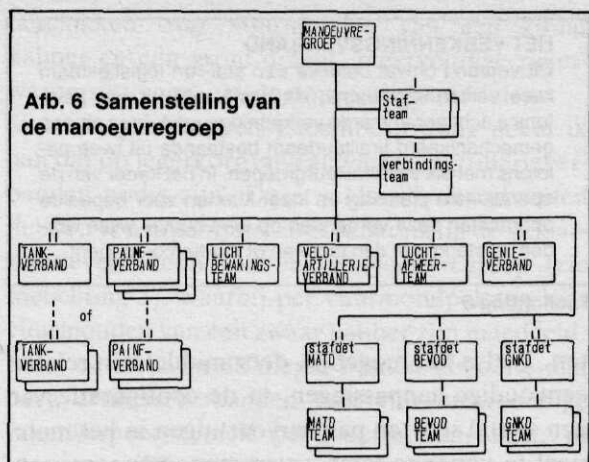
Behalve uit een staf- en logistiekteam bestaat dit verband uit twee genieveldteams, een pantsergenieteam en een ondersteuningsteam. De genieteamen bestaan elk uit twee pelotons à vier geniegroepen. In het ondersteuningsteam zijn opgenomen twee bouwmaachinepelotons en een zwaar geniepeloton, met onder meer middelen voor zwaar transport en brugslag.

stemd op de organieke samenstelling van de manoeuvregroep en van huis uit op dit niveau worden ingedeeld. De manoeuvregroep in de hiervoor aangegeven samenstelling beschikt immers over voldoende middelen om gedurende lange tijd zelfstandig het gevecht te voeren. De noodzaak om op dit niveau organieke verbanden te verbreken zal veelal niet aanwezig zijn.

Wat de materieeldienst betreft is het aantal te ondersteunen eenheden zodanig groot dat de daarvoor benodigde middelen om praktische redenen niet in één team zijn onder te brengen. Elke manoeuvregroep krijgt derhalve de beschikking over twee materieeldienstteams. De inzet van deze teams wordt gecoördineerd door een boven deze teams te plaatsen stafdetachement. De manoeuvregroep met een gelijk aantal tank- en pantserinfanterieverbanden krijgt twee identieke materieeldienstteams. De manoeuvregroep die bestaat uit één tank- en drie pantserinfanterieverbanden krijgt één materieeldienstteam met een zelfde samenstelling als bij de andere soort manoeuvregroep en één materieeldienstteam zonder herstelcapaciteit voor tanks.

Bij de bevoorradingsdienst is het evenmin doenlijk alle middelen voor de bevoorrading van de manoeuvregroep in één team te concentreren. Spreiding over meer teams is bovendien gewenst om de kwetsbaarheid te verminderen. Evenals bij de materieeldienst worden de middelen voor de bevoorrading dus over twee identieke teams verdeeld en wordt de inzet van deze teams gecoördineerd door een stafdetachement.

Voor de geneeskundige dienst gelden min of meer dezelfde overwegingen als bij de materieeldienst en de bevoorradingsdienst. Voor de geneeskundige verzorging krijgt elke manoeuvregroep derhalve twee geneeskundige-dienstteams, waarbij elk team bestaat uit een hulppostpeloton, een ziekenautpeloton en een verbandplaatspeloton. Die teams beschikken niet over organiek ingedeelde chirurgische capaciteit; naar gelang de inzet van

de manoeuvre groep wordt die capaciteit uit het legerkorps aan de verbandplaatsen toegevoegd. De inzet van de geneeskundige-dienstteams en van de eventueel ter beschikking van de manoeuvre groep gestelde chirurgische capaciteit wordt gecoördineerd door een stafdetachement.

Voor de commandovoering ten slotte krijgt de manoeuvre groep de beschikking over twee stafteams, die elk een commandopost kunnen uitbrengen, en een verbindingsteam voor de aansluiting van de commandopost(en) op het legerkorpsverbindingstelsel. De inzet van deze teams wordt gecoördineerd door een daarvoor aangewezen functionaris van de staf van de manoeuvre groep.

Per saldo bestaat een manoeuvre groep (afb. 6) uit:

- twee stafteams;
- een verbindingsteam;
- een of twee tankverbanden;
- drie of twee pantserinfanterieverbanden;
- een licht bewakingsteam;
- twee veldartilleriesverbanden;
- een luchtverdedigingsteam;
- een genieverband;
- twee materieeldienstteams onder een stafdetachement;
- twee bevoorradingsdienstteams onder een stafdetachement;
- twee geneeskundige dienstteams onder een stafdetachement.

Een manoeuvre groep van deze samenstelling beschikt over voldoende kracht om gedurende lange tijd met de organiek ingedeelde middelen zelfstandig het gevecht te kunnen voeren. De besturing kan grotendeels via functionele lijnen lopen. De

commandant van de manoeuvre groep leidt het gevecht van zijn manoeuvre-eenheden. Dit is zijn primaire taak. Voor de planning en de coördinatie van de operationele inzet beschikt de commandant over een staf. De manoeuvre, de gevechtsleiding, is en blijft een verantwoordelijkheid van de operationele commandant; de regelingen betreffende de afstemming van de gevechtssteun en de verzorging op de manoeuvre lopen meer langs functionele lijnen, te weten de desbetreffende secties van de staf (in wezen niet anders dan ook thans reeds gebeurt). Zo kan in de staf van de manoeuvre groep binnen de sectie operaties de inzet van de veldartillerie, de genie en de luchtverdedigingsmiddelen worden gecoördineerd. De sectie inlichtingen kan het lichte bewakingsteam onder controle houden en is verder de centrale spil bij de verzameling, verwerking en distributie van inlichtingen. De sectie logistiek coördineert met de commandanten van de stafdetachementen de afstemming van de logistieke middelen op de manoeuvre. De sectie personeel ten slotte zorgt voor de ontplooiing en het functioneren van de staf van de manoeuvre groep.

De interne vierledige organisatiestructuur van de eenheden, alsmede het feit dat per soort eenheid veelal twee of meer eenheden zijn ingedeeld, maken een zeer flexibele operationele inzet mogelijk. Bij de groepering voor het gevecht kan gebruik worden gemaakt van groepen, pelotons, teams en verbanden, maar ook van halfteams en halfverbanden en zelfs van halfmanoeuvregroepen. Deze flexibiliteit wordt mogelijk gemaakt doordat er een zekere mate van redundantie (overlapping) in het commandosysteem zit. Deze redundantie wordt verkregen door commando-elementen dubbel uit te voeren of door de benodigde capaciteit onder te brengen in twee of meer organieke structuren. Bovendien wordt daardoor niet alleen de flexibiliteit van de inzet vergroot, maar neemt ook de kwetsbaarheid van het commandosysteem af. Dat laatste is, gelet op de ontwikkelingen op het gebied van elektronische oorlogvoering, zeker geen overbodige luxe.

Het legerkorps

Uitgaande van de manoeuvre groep kan ik vervolgens de structuur voor het legerkorps aangeven. Ik zal daarbij ingaan op de aspecten manoeuvre,

vuursteun, overige gevechtssteun en verzorging. Binnen het bestek van dit artikel is het overigens niet mogelijk alle in een legerkorps te vervullen taken de revue te laten passeren en daarbij ook nog te „bewijzen” hoeveel en welke middelen nodig zijn om die taken naar behoren te kunnen uitvoeren. Ik zal mij in de uitwerking van de door mij geschetste hoofdlijnen dan ook veelvuldig moeten beperken.

De manoeuvre

Om vast te stellen over hoeveel manoeevregroepen het legerkorps moet beschikken moet worden uitgegaan van de dreiging. Zoals ik in mijn eerste artikel heb vermeld, ga ik uit van de mogelijkheid dat in het ter verdediging toegewezen vak zestien tot twintig WP-bataljons gelijktijdig kunnen naderen. Als de manoeevregroepen met twee verbanden voorin optreden, die elk twee teams in voorste lijn ontplooiën, zijn voor de bezetting van de voorste rand van het weerstandsgebied van het legerkorps dus vier tot vijf manoeevregroepen nodig. Rekening houdende met de maximale gevechtskrachtverhouding van 1:5 moet voor het uitbrengen van de beveiligende strijdmacht het legerkorps bovendien nog de beschikking hebben over minimaal één manoeevregroep. Ten slotte dient het legerkorps nog ongeveer twee manoeevregroepen als reserve te kunnen aanhouden.

Voor de bezetting van het weerstandsgebied, ten behoeve van de beveiligende strijdmacht, en de legerkorpsreserve, dient het legerkorps dus in totaal acht manoeevregroepen te omvatten. Deze acht manoeevregroepen bestaan uit vijf pantserinfanteriemanoevregroepen (met elk drie pantserinfanterieverbanden en één tankverband) en drie tankmanoevregroepen (met elk twee pantserinfanterie- en twee tankverbanden). Deze laatste zijn in beginsel bedoeld voor de beveiligende strijdmacht en de legerkorpsreserve.

In de inleiding van deze reeks heb ik echter gesteld dat mijn beschouwing niet zal ontwaarden in „vrijblijvend gefilosofeer” en dat ik „aansluiting” wil trachten te behouden met „de huidige situatie en de daaruit voortvloeiende mogelijkheden en beperkingen”. Welnu, ik moet constateren dat de Koninklijke landmacht thans over onvoldoende middelen beschikt om acht manoeevregroepen volledig op de door mij geschetste wijze uit te rus-

HET VERKENNINGSVERBAND

Dit verband omvat behalve een staf- en logistiekteam twee verkenningsteams, elk bestaande uit vier pelotons à acht gepantserde verkenningvoertuigen en een gemechaniseerd tirailleurteam bestaande uit twee pelotons met elk vier tirailleurgroepen. In het kader van de operationele planning en inzet kunnen voor bepaalde opdrachten deze verbanden op eenvoudige wijze worden versterkt met een tank- en/of mortiercomponent.

Toelichting 6

ten. Wel is het mogelijk, door middel van relatief eenvoudige aanpassingen, in de configuratie van een aantal soorten pantservoertuigen in het materieel te voorzien voor zeven manoeevregroepen; zo moet bijvoorbeeld een aantal rupsvoertuigen, die thans als mortiertrekker fungeren, worden uitgerust met een granaatwerper. Op de lange duur kunnen wel acht manoeevregroepen compleet worden uitgerust door de materieelaanschaffingsprogramma's daarop te richten (hetgeen overigens niet hoeft te leiden tot een toeneming van de investeringsquote). In de interimfase moet worden volstaan met zeven complete manoeevregroepen en een aantal losse (tank)verbanden. Met deze losse verbanden kan dan eventueel de gesleten (tank)manoevregroep, die als beveiligende strijdmacht heeft opgetreden, weer op sterkte worden gebracht, waardoor na verloop van tijd het legerkorps weer over een reserve van twee manoeevregroepen kan beschikken.

Voorts dient het legerkorps nog de beschikking te hebben over een aantal antitankhelikopters waarmee snel manoeevregroepen kunnen worden versterkt en/of doorgebroken gepantserde vijandelijke eenheden kunnen worden afgestopt.

Ten slotte dient op legerkorpsniveau nog capaciteit beschikbaar te zijn voor de uitvoering van bewakings-, beveiligings- en verkenningstaken. De daarvoor nodige middelen kunnen worden ondergebracht in drie verkenningsverbanden (zie toelichting 6).

De vuursteun

Aangezien de manoeevregroepen over voldoende middelen beschikken om in de eigen behoefte aan nabijsteun te voorzien, resteren voor het niveau van het legerkorps in beginsel alleen taken in het kader van de grondwapensysteembestrijding en de steun in de diepte. Om deze taken naar behoren te kunnen uitvoeren dient het legerkorps te

beschikken over vuurmonden van een zwaar kaliber en een grote dracht, meervoudige raketwerpersystemen en doelopsporingsmiddelen.

Voor de grondwapensysteembestrijding neem ik aan dat op legerkorpsniveau vier veldartillerieverbanden nodig zijn. Deze veldartillerieverbanden hebben een organisatie overeenkomstig de veldartillerieverbanden van een manoeuvregroep (zie toelichting 3), waarbij per vuurmondpeloton vier vuurmonden van een zwaar kaliber zijn ingedeeld. Voor de steun in de diepte bestaat behoefte aan twee artillerieverbanden met vier meervoudige raketwerpersystemen per vuurmondpeloton, in plaats van vijf middelbare of vier zware vuurmonden.

Voor de opsporing van vijandelijke grondwapensystemen en andere doelen in de diepte van het vijandelijk gebied dient het legerkorps de beschikking te krijgen over artillerieopsporingsradars, resp. onbemande doelopsporingsvliegtuigjes.

Behalve over de hiervoor aangegeven capaciteit voor de vuursteun dient op legerkorpsniveau toch ook nog over enige capaciteit te worden beschikt voor de nabijsteun aan legerkorpstroepen die niet in het verband van een manoeuvregroep optreden. Dit optreden zal veelal buiten het weerstandsgebied plaatsvinden; ik denk hierbij aan de bewaking van het legerkorpsachtergebied, het optreden tegen vijandelijke luchtlandingseenheden en de beveiliging van flanken. Voor deze vorm van nabijsteun kan gebruik worden gemaakt van zware mortieren. De factoren die zware mortieren minder geschikt maken voor inzet in het weerstandsgebied, te weten de kwetsbaarheid voor vijandelijke grondwapensysteembestrijding en de relatief langdurige procedures, spelen bij de inzet van die wapensystemen buiten het weerstandsgebied een veel ondergeschiktere rol. Ik neem aan dat het legerkorps voor deze vorm van nabijsteun moet beschikken over zes teams met elk vier pelotons à vier zware mortieren.

De gevechtssteun

Bij de gevechtssteun beperk ik mij tot de belangrijkste aspecten, te weten genie, luchtverdediging, verbindingen en elektronische oorlogvoering.

Wat betreft de geniesteun zal op legerkorpsniveau het zwaartepunt liggen op het in stand houden van de hoofdaanvoerwegen. Ik ga ervan uit dat het le-

gerkorps daarvoor dient te beschikken over twee genieverbanden. Deze genieverbanden behoeven geen pantsergeniecapaciteit te omvatten en kunnen derhalve bestaan uit drie genieveldteams en één ondersteuningsteam (zie toelichting 5).

Voorts dient op legerkorpsniveau nog enige brugslag- en andere specifieke geniecapaciteit te worden ingedeeld.

Voor de luchtverdediging — met name in het legerkorpsachtergebied — dient het legerkorps nog de beschikking te hebben over twee luchtverdedigingsverbanden. Deze luchtverdedigingsverbanden omvatten elk vier teams uitgerust met een kanonsysteem en een team met een licht luchtafweerraketsysteem. Voorts dient op legerkorpsniveau nog een team met middelbare luchtverdedigingsraketsystemen beschikbaar te zijn. Dit team is bedoeld voor de luchtverdediging voorin; boven het plafond van de kanon- en lichte luchtverdedigingsraketsystemen, en buiten het bereik van het geïntegreerde luchtverdedigingsstelsel voor de grotere hoogte van de NAVO.

De verbindingsteun voor het legerkorps wordt gerealiseerd door middel van een gebiedsbedekkend systeem van straalzenderverbindingen. De middelen daarvoor worden georganiseerd in vier verbindingverbanden, elk met vier teams, die ieder één knooppunt uitbrengen. Verder dienen nog twee teams beschikbaar te zijn voor de aansluiting van de legerkorpstaf op dit verbindingstelsel.

Op het gebied van elektronische oorlogvoering dient het legerkorps de beschikking te hebben over twee teams voor de elektronische contra-, de elektronische contra-contra- en de elektronische steunmaatregelen.

De verzorging

De verzorgingstaken op legerkorpsniveau omvatten algemene steun aan de direct steunende verzorgende eenheden van de manoeuvregroepen, alsmede directe verzorgingssteun aan de legerkorpstroepen. Bij alle diensten vallen legerkorpstroepen voor de directe steun zo mogelijk terug op algemene steuneenheden. Om omloopafstanden beperkt te kunnen houden en om over enige reservecapaciteit te beschikken dient op legerkorpsniveau ook nog een beperkt aantal eenheden voor de directe steun te worden ingedeeld. Door de verzorgende eenheden modulair op te bouwen

kan de capaciteit van deze eenheden op relatief eenvoudige wijze worden afgestemd op het te verzorgen bestand.

Rekening houdend met de hiervoor aangeduide algemene principes voor de verzorging dient de materieeldienst op dit niveau naar mijn mening twee verbanden te omvatten, met elk twee algemene-steunteams en twee directe-steunteams.

Bij de bevoorradingsdienst ga ik ervan uit dat bij het legerkorps vier bevoorradingsverbanden nodig zijn. Elk verband beschikt over vier teams: drie teams voor het uitbrengen van een aanvullingsplaats voor resp. levensmiddelen, brandstoffen, oliën en smeermiddelen alsmede munitie, en een team waarmee een verdeelplaats voor alle hiervoor genoemde goederen kan worden ingericht.

Voor de geneeskundige ondersteuning van het legerkorps dient te worden beschikt over reserveeerste- en tweede-echelonscapaciteit, chirurgische behandelcapaciteit, gewondentransportmiddelen en verpleegcapaciteit. De omvang van de capaciteit dient te zijn afgestemd op de verliesverwachting en de — onder meer medische — tijd/ruimtefactoren. In totaal dient het legerkorps te beschikken over ongeveer vier chirurgische hospitaalverbanden, elk bestaande uit vier teams, vier gewondentransportteams elk bestaande uit vier pelotons à zestien ziekenauto's en twee verpleeghospitaalverbanden met elk vier teams à 200 bedden. Een deel van de chirurgische teams is bestemd voor de ondersteuning van de manoeuvre-groepen in voorste lijn, wat hoge eisen stelt aan de mobiliteit van deze teams.

De besturing

De tactische leiding aan de manoeuvre-groepen kan naar mijn mening direct door de legerkorpscommandant geschieden: een tussengelegen niveau acht ik overbodig. Hiervoor is een aantal redenen aan te voeren. Ten eerste beschikken de manoeuvre-groepen organiek over alle middelen om het gevecht gedurende langere tijd zelfstandig te kunnen voeren. De noodzaak tot ingrijpen door het hogere niveau zal zich minder vaak voordoen.

Bovendien kan men een eventueel toch noodzakelijke ingreep relatief lang van te voren zien aankomen. Er bestaat dan ook geen noodzaak voor een tussengelegen structuur, die mede is bedoeld om

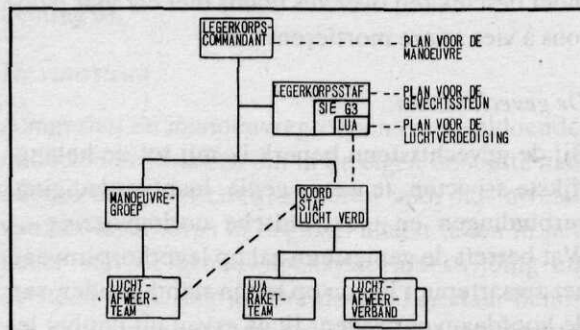
snel en adequaat op het gevecht van de lagere eenheden te kunnen ingrijpen.

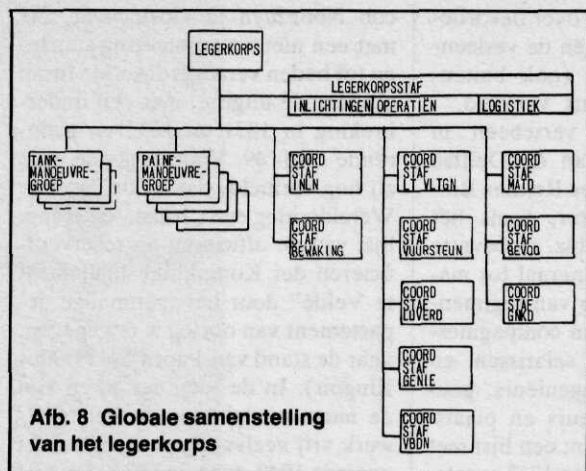
Ten tweede wordt door de toenemende geautomatiseerde ondersteuning de informatievoorziening belangrijk versneld. Deze versnelling is van groot belang voor een optimale operationele planning en inzet. Een tussengelegen niveau vormt een extra schakel in de informatieketen waar „kleuring” van de informatie kan plaatsvinden. Door een platte organisatie met weinig hiërarchieke niveaus wordt bevorderd dat het hoogste niveau tijdig over relatief objectieve informatie beschikt.

Ten derde is de „span of control” voor de legerkorpscommandant niet zodanig groot dat een extra niveau onontbeerlijk is; zeker als voor de leiding aan de overige legerkorpstroepen gebruik wordt gemaakt van functionele coördinerende staven, die op hun beurt weer functionele aanwijzingen krijgen van de desbetreffende secties van de legerkorpsstaf. Hierna zal ik nader op dit aspect ingaan.

Nadat de legerkorpscommandant zijn plan voor de manoeuvre heeft bekendgemaakt, kunnen de desbetreffende secties van de legerkorpsstaf de inzet van de overige legerkorpstroepen afstemmen op dat plan voor de manoeuvre. Na goedkeuring van deze functionele deelplannen door de legerkorpscommandant kan de coördinatie van de uitvoering vervolgens worden „uitbesteed” aan een aantal functionele coördinerende staven. Deze coördinerende staven hebben de legerkorpstroepen, behorend tot hun functionele sector, onder bevel en tevens de bevoegdheid tot het geven van functionele richtlijnen aan andere eenheden in de betreffende functionele sector; dus ook aan bepaalde eenheden van de manoeuvre-groepen (zie afb. 7). Door deze constructie kan de inzet van eenheden in een bepaalde functionele sector zo-

Afb. 7 De besturing van de luchtverdediging (voorbeeld)
— bevelslijn; - - - functionele lijn

Afb. 8 Globale samenstelling van het legerkorps

wel intern op elkaar worden afgestemd als extern worden afgestemd op de manoeuvre en de inzet van andere functioneel gerichte eenheden: zowel de operationele als de procedurele sturing zijn verzekerd. In wezen wijkt deze gang van zaken niet af van procedures zoals die ook nu in de praktijk al op een aantal gebieden worden toegepast; in de door mij beschreven structuur worden deze procedures alleen op een breder gebied toegepast en hebben zij een meer formeel karakter.

In grote lijnen bestaat het legerkorps dus uit de volgende elementen (afb. 8):

- twee legerkorpsstafteams;
- vijf pantserinfanteriemanoevregroepen;
- drie tankmanoevregroepen (in de interimfase slechts twee);
- tien coördinerende staven voor de verschillende functiegebieden waaronder de overige legerkorpstroepen zijn gegroepeerd.

Het door mij ontworpen legerkorps beschikt over

Literatuur

- F. J. D. C. Egter van Wissekerke en J. H. M. Engelen — *Mil. Spect.* 153(1984)(12)555; 154(1985)(1)23.
 T. W. A. Damen en A. H. F. M. Beekwilder — *Mil. Spect.* 154(1985)(5)211.

alle middelen die nodig zijn voor het uitvoeren van het defensief. De organisatie, zoals door mij ontworpen, heeft een duidelijke bevelsstructuur, waarbij de „span of control” voor de legerkorpscommandant beperkt blijft. Door de legerkorpstroepen te groeperen onder functioneel gerichte coördinerende staven, die ook functionele richtlijnen kunnen geven aan eenheden van de manoeuvregroepen, zijn de voorwaarden geschapen om op alle niveaus de ondersteunende processen optimaal op de manoeuvre af te stemmen. Deze constructie leidt bovendien tot een aanzienlijke ontlasting van de staven van het legerkorps, de manoeuvregroepen en zelfs de verbanden.

Slotsom

Tot zover de tweede stap in mijn beschouwing over organisatie en legervorming. In dit artikel heb ik aangegeven op welke wijze verbanden in een hoger organiek verband kunnen worden gegroepeerd, te weten de manoeuvregroep. Deze manoeuvregroep zweeft, wat betreft omvang en samenstelling, tussen de brigade en de divisie uit de huidige organisatie. Vervolgens heb ik met behulp van deze manoeuvregroepen in grote lijnen geschetst hoe naar mijn mening een legerkorps eruit kan zien en hoe de besturing van zo'n legerkorps kan plaatsvinden. Hoewel dat niet eerder expliciet in de tekst is vermeld zal de omvang van het door mij geschetste legerkorps, zowel wat personeel als wat materieel betreft, niet groter zijn dan het huidige legerkorps; eerder kleiner. In het slotartikel van deze serie zal ik ingaan op de vraag hoe het systeem van legervorming voor zo'n legerkorps eruit kan zien.

Raamwerk verdedigend gevecht. Gevechtshandleiding 80/90. Landmachtstaf, Den Haag (1984).

C. J. Schieman — *Beheersing van bedrijfsprocessen.* Stenfert Kroese (1980).

Defensienota 1984. Ministerie van defensie, Den Haag (1984).

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

Naam- en ranglijst der officieren van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

editie 1985, 145e jrg, 965 blz. Uitg.: Noorduijn b.v., Arnhem. Prijs: geb. f 120,-; ing. f 99,50.

Dit lijvige boekwerk behoeft binnen de KL en de Klu geen introductie. De door het ministerie van defensie elk jaar weer ter beschikking gestelde exemplaren worden door de diverse functionarissen zo frequent gebruikt — bv. om de juiste schrijfwijze van de naam van een officier en zijn voorletters, maar natuurlijk ook om de anciënniteit in rang te weten te komen of te controleren — dat in de loop der jaren verscheidene bijnamen zijn ontstaan, zoals: het „haat-en-nijdboek”, of de „dranglijst”. Het lijkt mij dat met name de directies personeel van de KL en de KLu de Naam- en Ranglijst node kunnen missen.

Informatie wordt verschaft over de Koninklijke Familie, het Militaire Huis van HM de Koningin, het ministerie van defensie en natuurlijk over de (reserve)officieren van KL en KLu. Gerangschikt naar wapen, dienstvak/dienstgroep, resp. naar rang (generaals en kolonels) zijn in volgorde van anciënniteit de namen opgenomen van de beroeps- en reserveofficieren van de KL/KLu, alsmede die van de (aanstaande) beroepsofficieren voor onbepaalde tijd die een opleiding volgen aan KMA, OCOSD, HKS, universiteit of hogeschool. M.b.v. de alfabetisch/lexicografisch gerangschikte index kan snel een naam worden

opgezocht. Gegevens over bevorderingen, geboortjaar en de verleende onderscheidingen (ook buitenlandse) zijn eveneens vermeld. De eerste uitgave verscheen in 1725, op initiatief van de Delftse drukker/boekverkoper Reinier Boitet. Het Naamregister, zoals het toen heette, telde 56 blz. en bevatte de ranglijsten van generaal tot majoor; een opsomming van regimenten met de namen van compagniescommandanten; de salarissen en standplaatsen van ingenieurs, gouverneurs, commandeurs en plaatsmajors van vestingen; een lijst met alle sedert de vrede van 1713 overleden generaals; een opsomming van vacante regimenten sedert 1713 en een ranglijst van de luitenants der garderegimenten te voet en te paard (aldus H. Ringoir in zijn artikel „200 officiersboekjes”, afl. 9 (1974) van de uitgave van de stichting „Vrienden van het legermuseum”). Van 1725 tot 1830 zijn 64 van die jaarboekjes gepubliceerd. In 1830 verscheen, na een onderbreking van 21 jaar, het eerste „Jaarboekje van het Koninklijk leger der Nederlanden”. In 1830 is het recht tot uitgifte nl. overgegaan naar de uitgever Ja-

cob Noorduyn te Gorinchem, die met een nieuwe nummering startte, en tot heden verzorgt dezelfde firma elk jaar de uitgifte, met een onderbreking in 1831 en 1832 en gedurende 1941-'49. Voor de goede orde zij nog vermeld, dat na de Tweede Wereldoorlog een „Naam- en Ranglijst van de officieren en reserveofficieren der Koninklijke landmacht te Velde” door het toenmalige departement van oorlog is uitgegeven, naar de stand van 1 april 1945 (aldus Ringoir). In de loop der jaren zijn de naam en inhoud van het boekwerk vrij veelvuldig gewijzigd. Met name in 1940, toen de officieren niet meer regimentsgewijs werden opgenomen maar in ranglijsten per wapen of dienstvak. Inmiddels is het boek een gevestigd instituut binnen KL en KLu. Het is evenwel een momentweergave, hetgeen inhoudt dat op het tijdstip van verschijnen de inhoud hier en daar (gelukkig, omdat inmiddels bevorderingen zijn afgekomen) al is achterhaald. Dat is niet bezwaarlijk; het boek blijft zeer goed bruikbaar en de wijzigingen worden met grote nauwkeurigheid in de volgende editie verwerkt.

P. L. HOEVERS

Mei 1940, de verdediging van het Nederlandse luchtruim

door W. Schoenmaker en T. Postma, 88 blz., rijk geïll. Uitg.: De Bataafsche Leeuw, Amsterdam, 1985. Prijs: f 29,50.

Dat de vijf meidagen van '40 en met name de militaire weerstand van ons land in die dagen, volop in de belangstelling blijven blijkt ook weer uit dit boek. Behalve veel unieke foto's bevat het boek fraaie reproducties van gouaches van de bekende luchtvaartauteur en illustrator Thijs Postma. Het boek is in woord en beeld een hulde aan allen die deel uitmaakten van het Wapen der Militaire Luchtvaart tijdens de lucht oorlog in mei 1940. Geschetst wordt

hoe met gebrekkige middelen toch resultaten zijn behaald ter verdediging van ons land; bij de thans nog levende militairen uit die dagen zal dat terecht een trots gevoel teweegbrengen. Het voorwoord is door een van hen — H.J. Overvest — geschreven. Het boek bevat, behalve de fraaie illustraties, zoveel feitenmateriaal en detailgegevens dat het ook voor de insider interessant is. Zo wordt bv. in een bijlage de erelijst van gevallen van de militaire luchtvaart gegeven. Na een kort overzicht van de politieke en militaire situatie worden de middelen aan Duitse zijde en ons vliegend materieel in die dagen behandeld. Daarna worden de meidagen 1940 van ons militaire luchtwapen van dag tot dag en van uur tot uur gevolgd. Een boek dat voor de geïnteresseerden in ons militaire luchtwapen een waardevol bezit is.

N. HAMELEERS, kol Klu